

ERUDITIO
MORES
FUTURUM

Imrich Nagy

LATINČINA

Učebný materiál ku kurzu: Latinčina – Modul 5

2011

Latinčina : Učebný materiál ku kurzu: Latinčina – Modul 5

© Imrich Nagy

Recenzenti:

PhDr. Emanuel Jirkal, PhD.

Mgr. Zuzana Mičková, PhD.

© Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica, 2011

ISBN 978-80-557-0178-3

Obsah

Úvod.....	4
I. Latinská abeceda, výslovnosť – Substantíva prvej deklinácie – Predložky – Slovesá tretej konjugácie: spoluhláskové kmene, i-kmene – Pasívum.....	5
II. Substantíva druhej deklinácie – Adjektíva prvej a druhej deklinácie – Slovesá prvej konjugácie – Predložky	9
III. Rodové výnimky substantív 1. a 2. deklinácie – Privlastňovacie zámená – Indikatív prézenta, futúra a imperfekta nepravidelného slovesa <i>esse</i> – Privlastňovací datív – Opytovacie zámeno <i>quis? quid?</i>	11
IV. Substantíva tretej deklinácie: spoluhláskové kmene – Datív prospechový – Ablatív časový – Vzťahné zámeno <i>quī, quae, quod</i> – Slovesá druhej a štvrtej konjugácie	13
V. Substantíva tretej deklinácie: i-kmene – Adjektíva tretej deklinácie.....	16
VI. Substantíva štvrtej deklinácie – Indikatív imperfekta aktíva a pasíva slovies 1. – 4. konjugácie.....	20
VII. Substantíva piatej deklinácie – Indikatív futúra I. aktíva a pasíva slovies 1. – 4. konjugácie – Osobné a zvrtné zámená	22
VIII. Adverbiá – Stupňovanie adjektív a adverbí – Ukazovacie a vzťahné zámená	25
IX. Číslovky – Rímsky kalendár.....	30
X. Zloženiny slovesa <i>esse</i> – Konjunktív prézenta slovesa <i>esse</i> a slovies 1. konjugácie – Konjunktív imperfekta slovesa <i>esse</i> a slovies 1. – 4. konjugácie – Absolútne použitie konjunktívov prézenta a imperfekta – Podmienkové vety (potenciálna a ireálna forma v prítomnosti).....	34
XI. Neurčité zámená <i>nemo</i> a <i>nil</i> – Konjunktív prézenta slovies 2. – 4. konjugácie – Účelové vety – Akuzatív s infinitívom	37
XII. Menné tvary slovesné tvorené z prítomného kmeňa (participium prézenta aktíva, gerundívum, gerundium) – Perfektný kmeň – Indikatív perfekta, plusquamperfekta a futúra II. slovesa <i>esse</i> a pravidelných slovies – Prehľad indikatívnych vedľajších viet.....	40
XIII. Konjunktív perfekta a plusquamperfekta aktíva – Absolútne použitie konjunktívu perfekta a plusquamperfekta – Cum historicum – Podmienková veta potenciálna a ireálna v minulosti – Infinitív perfekta aktíva	44
XIV. Perfektný kmeň slovies 3. konjugácie – Supinum – Participium perfekta pasíva – Indikatív perfekta, plusquamperfekta a futúra II. pasíva – Konjunktív perfekta a plusquamperfekta pasíva – Infinitív perfekta pasíva	47
XV. Deponentné slovesá – Participium futúra aktíva – Opisné časovanie činné – Infinitív futúra aktíva a pasíva – Väzba vlastných mien miestnych – Ablatív absolútny	49
XVI. Nominatív s infinitívom – Účinkové vety – Nepriame otázky – Súslednosť časov.....	52
XVII. Neurčité zámená – Nepravidelné slovesá <i>ferre, velle</i> a <i>īre</i> – Väzba po slovesách <i>vetō</i> a <i>iubeō</i>	54
Appendix – Práca so slovníkom	59
Literatúra.....	60

Úvod

Jedným zo základných pilierov európskej civilizácie je grécko-rímska antická kultúra. Jej stopy sa v priebehu vekov nezmazateľne podpísali pod politickým, ideovým i duchovným formovaním Európy. Osobitým nositeľom a sprostredkovateľom tohto odkazu bol latinský jazyk, čiže jazyk starých Rimanov, ktorý sa postupne transformoval do univerzálneho komunikačného nástroja zabezpečujúceho pre jeho nositeľov prístup k informáciám, vedomostiam i duchovným hodnotám. Súčasne ako jeden zo základných nástrojov romanizácie sa dostal nielen do všetkých kútov rímskeho impéria, ale vďaka jeho vplyvu aj exportoval všade tam, kam siahali rímske záujmy. S univerzálnosťou latinčiny bolo pevne späté aj formovanie kresťanstva a následná christianizácia najmä západných častí rímskeho impéria.

Po zániku Západorímskej ríše sa latinský jazyk postupne transformoval z bežného komunikačného jazyka na privilegovaný diplomatický, byrokratický, cirkevný a erudovaný jazyk. Ani sformovanie prvých národných západoeurópskych jazykov v polovici 9. storočia teda neznamenal zánik latinčiny, iba urýchlilo jej „kodifikáciu“ na jazyk vzdelancov. Latinský jazyk sa tak stáva oficiálnym jazykom stredovekých univerzít a jeho ovládnutie v rámci tzv. artistickej prípravy základnou podmienkou ďalšieho univerzitného štúdia.

Tejto tradície, ktorá má bez pochyb nielen symbolický, ale aj praktický význam, sa dodnes pridrižiava vzdelávací systém v západnej Európe, ktorý latinský jazyk obligatórne včlenil do propedeutickej prípravy humanitne orientovaného vyššieho, najmä univerzitného vzdelávania. Na rozdiel od toho sme na Slovensku boli v druhej polovici 20. storočia svedkami postupného vytesnenia latinčiny zo vzdelávacích osnov všetkých typov a stupňov škôl ako v zásade nepotrebného „mŕtveho“ jazyka a tento trend sa nezvrátil ani po odstránení komunistického totalitného systému v roku 1989.

Aj v rámci humanitne orientovaného vysokoškolského vzdelávania na Slovensku sa tak dnes môžeme stretnúť skôr s marginalizáciou, resp. totálnou absenciou latinskej propedeutiky. A to aj napriek tomu, že latinčina mala v priestore strednej Európy osobité postavenie a ako oficiálny jazyk fungovala v rámci Uhorska až do polovice 19. storočia.

Predkladaný učebný text ponúka na relatívne obmedzenom priestore úvod do latinského jazyka. Je určený tak pre úplných začiatčníkov, ako aj pre tých, ktorí sa s latinčinou už počas svojej profesijnej prípravy stretli a majú záujem o oživenie znalostí a súvislostí. Sedemnást' lekcii ponúka základnú sondu do morfológických a syntaktických zákonitostí latinčiny. Jednotlivé lekcie na úvod ponúkajú latinské cvičné vety, ktoré v prevažnej miere vychádzajú z pôvodných antických prameňov. Pre upevnenie a precvičenie konkrétnych gramatických javov slúžia konkrétne úlohy a slovenské vety určené na spätný preklad do latinčiny. V nasledujúcom texte jednotlivé lekcie ponúkajú komprimovaný výklad základných gramatických javov vyskytujúcich sa v precvičovaných vetách vždy aj s uvedením príkladov. Latinské slová sú pre uľahčenie a osvojenie správnej výslovnosti na rozdiel od bežných textov uvádzané vždy aj s vyznačenými dĺžkami. Kvôli obmedzenému disponibilnému priestoru pre tento učebný text v lekciách ani súhrnnej podobe v závere nie je prítomný latinsko-slovenský ani slovensko-latinský slovník. Tento je však nevyhnutným doplnkom k učebnému materiálu a predpokladom jeho úspešného osvojenia: najfrekvencovanejšie slovníky uvádzame v zozname literatúry.

Nech teda aj tento učebný text prispeje k oživeniu záujmu o „mŕtvý“ jazyk latinský.

Q. B. F. F. F. Q. S.

I.

Latinská abeceda, výslovnosť – Substantíva prvej deklinácie – Predložky – Slovesá tretej konjugácie: spoluhláskové kmene, i-kmene – Pasívum

1. In scholā est tabula. 2. Scrībimus litteram. 3. Bene scrībitis, puellae! 4. Puella in scholā crētā scribit. 5. Cūr nōn legis, puella? 6. Magistra puellam regit. 7. Memoria fēminae magna est. 8. Discite! Dīligentia puellārum magistrae grāta est. 9. Ōlim in scholīs multae puellae et fēminae nōn erant. 10. Puellam in scholam mitte! 11. Linguam Latīnam nunc discis. 12. Učiteľky píšu, dievčatá čítajú. 13. Učiteľka opravuje dievčatá: „Zle čítate, dievčatá! 14. Dievčatá v škole často čítajú bájky. 15. Trpezlivosť žien je veľká. 16. Dievčatá trhajú v záhrade ruže. 17. Skromnosť dievčat je učiteľkám milá. 18. Bájkou naprávam lenivosť dievčaťa. 19. V našej vlasti je veľa škôl (=sú mnohé školy).

- nahlas prečítajte latinské vety č. 1 – 11, dbajte na správnu výslovnosť
- vety preložte
- dajte do plurálu vety č. 1, 4 – 7, 10, 11.
- dajte do singuláru vety č. 3, 14.
- dajte do pasíva vetu č. 6

Latinská abeceda a výslovnosť.

Latinčina patrí do kentumovej skupiny indoeurópskych jazykov podobne ako staroveká gréčtina a ako oficiálny jazyk Rímskeho impéria sa stal univerzálnym dorozumievacím jazykom v celom antickom svete, hoci vo východnej polovici ríše si svoje prvenstvo uchovala gréčtina. Rímske písmo (*latinka*) má pôvod u Grékov, od ktorých sa k Rimanom dostalo pravdepodobne etruským prostredníctvom. V antike sa používala majuskula obsahujúca 23 písmen: A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z. Používanie minuskuly vzišlo až z písárskej praxe v stredoveku. Dnes sa prepis latinských textov podriaďuje jednotnému úzu.¹

Používanie a výslovnosť samohlások

✓ samohlásky „E“ a „I“ nemäkčia predchádzajúce spoluhlásky – napr. *dīvus* [dyvus], *tibi* [tybi], *neglegō* [neglego] a pod.

I – pokiaľ stojí na začiatku slova a potom nasleduje ďalšia samohláska [J] – napr. *iam* [jam], *iūs* [jus] (táto výslovnosť sa zachováva aj v prípade denominatív – napr. *iniūria* [injuria])

I – pokiaľ stojí uprostred slova medzi samohláskami [JJ] – napr. *maior* [majjor], *eius* [ejjus]

I – v slovách gréckeho pôvodu vždy [I] – napr. *Iōnes* [iones]

U – v pôvodnej rímskej abecede nahrádzaná grafémou V

→ výslovnosť [V] sa zachovala v prípade NGU [NGV] – napr. *lingua* [lingva] a v prípade SU [SV], ak táto skupina hlások tvorí s nasledujúcou samohláskou slabiku – napr. *Suētōnius* [svetonius], *persuādeō* [persvadeo], ale nie *suus* [suus]

✓ latinské dvojhlásky:

AE [É] *fēminae* [feminé], ale: *āēr* [aer]²

OE [É] *poena* [péna], ale: *poēta* [poeta]³

Používanie a výslovnosť spoluhlások

C [K] – *caput* [kaput], *crēdō* [kredo], *cūria* [kuria]

→ CE [CE] – *celebritās* [celebritas]

→ CI [CI] – *Cicerō* [cicero]

→ CY [CI] – *Cyrus* [cirus]

¹ Všetky slová píšeme malými písmenami, veľké písmená sa píšu iba na začiatku viet, na začiatku vlastných mien a ich denominatív (napr. *Rōma* = Rím, ale aj *Rōmānus* = rímsky, alebo *Latīnē* = latinsky).

² Slovo gréckeho pôvodu – dĺžka nad samohláskou ē naznačuje osobitnú výslovnosť samohlások.

³ Slovo gréckeho pôvodu – dĺžka nad samohláskou ē naznačuje osobitnú výslovnosť samohlások.

→ CAE [CÉ] – *caelum* [célum]
 → COE [CÉ] – *coenobium* [cénobium] , ale pozor! *coërceō* [koerce]
 → C. (= *Gāius*) [gajjus]
 CH [CH] – *pulcher* [pulcher]
 PH [F] – v slovách gréckeho pôvodu napr. *philologia* [filologia]
 QU [KV] – *aqua* [akva], *equus* [ekvus]
 RH [R] – v slovách gréckeho pôvodu napr. *rhētor* [retor]
 S [Z] – v polohe medzi dvoma samohláskami, resp. medzi samohláskou a spoluhláskami M, N, L napr. *Caesar* [cézar], *mēnsis* [menzis]
 X [GZ] – v polohe medzi dvoma samohláskami napr. *exitus* [egzitus]
 TH [TH] - v slovách gréckeho pôvodu napr. *Thetis* [thetys]
 TI [CI] – ak nemá prízvuk, nasleduje samohláska a nepredchádza spoluhláska s, t alebo x napr. *nātiō* [nácio], ale pozor! *bestia* [bestya], *tōtīus* [totyus] (táto výslovnosť sa neuplatňuje ani v slovách gréckeho pôvodu napr. *Miltiadēs* [Miltyades]
 Z [Z] – v slovách gréckeho pôvodu napr. *zōna* [zona]

Úvod do latinskej morfológie - terminológia

Slovné druhy

- ✓ *nōmina substantīva* (podstatné mená)
- ✓ *nōmina adiectīva* (prídavné mená)
- ✓ *prōnōmina* (zámená)
- ✓ *numerālia* (číslovky)
- ✓ *verba* (slovesá)
- ✓ *adverbia* (príslovky)
- ✓ *praepositiōnēs* (predložky)
- ✓ *coniūctiōnēs* (spojky)
- ✓ *interiectiōnēs* (citoslovčia)

Gramatické kategórie → *nōmina* (mená)

✓ <i>genus</i> (rod)	-	<i>māsculīnum</i> – m. (mužský)
	-	<i>fēminīnum</i> – f. (ženský)
	-	<i>neutrum</i> – n. (stredný)
✓ <i>numerus</i> (číslo)	-	<i>singulāris</i> – sg. (jednotné)
	-	<i>plūrālis</i> – pl. (množné)
✓ <i>cāsus</i> (pád)	-	<i>nōminātīvus</i> – N. (nominatív)
	-	<i>genitīvus</i> – G. (genitív)
	-	<i>datīvus</i> – D. (datív)
	-	<i>accūsātīvus</i> – Acc. (akuzatív)
	-	<i>vocātīvus</i> – V. (vokatív)
	-	<i>ablātīvus</i> – Abl. (ablatív)

Gramatické kategórie → *verba* (slovesá)

✓ <i>persōna</i> (osoba)	-	1. os.
	-	2. os.
	-	3. os.
✓ <i>numerus</i> (číslo)	-	<i>singulāris</i> – sg. (jednotné)

- ✓ *modus* (spôsob)
 - *plūrālis* – pl. (množné)
 - *indicātīvus* – ind. (oznamovací)
 - *coniūctīvus* – conj. (spojovací)
 - *imperātīvus* – imp. (rozkazovací)
- ✓ *tempus* (čas)
 - *praesēns* – prez. (prítomný)
 - *imperfectum* – impf. (minulý nedokonavý)
 - *perfectum* – perf. (minulý dokonavý)
 - *plūsquamperfectum* – plsq. (dávnominulý)
 - *futūrum I.* – fut. (budúci)
 - *futūrum exāctum* – fut. II. (budúci skončený)
- ✓ *genus* (rod)
 - *āctīvum* – act. (činný)
 - *passīvum* – pas. (trpný)

Podstatné mená

1. deklinácia: **N. –a** → **f. (m.)**
 G. – ae

fēmina, ae, f. = žena

	sg.	pl.
N.	<i>fēmin-a</i>	<i>fēmin-ae</i>
G.	<i>fēmin-ae</i>	<i>fēmin-ārum</i>
D.	<i>fēmin-ae</i>	<i>fēmin-īs</i>
Acc.	<i>fēmin-am</i>	<i>fēmin-ās</i>
V.	<i>fēmin-a!</i>	<i>fēmin-ae</i>
Abl.	<i>fēmin-ā</i>	<i>fēmin-īs</i>

! pádové výnimky!

- ✓ v spojení *pater familiās* je použitá koncovka pôvodného G. sg. –*ās*
- ✓ D. a Abl. pl. pri substantívach *dea* a *fīlia* v spojeniach s *deus* a *fīlius* sa odlišuje: *dīs et deābus, fīliīs fīliābusque*

Slovesá

Osobné koncovky

āctīvum		passīvum	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. – <i>ō</i> / – <i>m</i>	1. – <i>mus</i>	1. – <i>r</i>	1. – <i>mur</i>
2. – <i>s</i>	2. – <i>tis</i>	2. – <i>ris</i>	2. – <i>minī</i>
3. – <i>t</i>	3. – <i>nt</i>	3. – <i>tur</i>	3. – <i>ntur</i>
infīnītīvus – <i>re</i>		infīnītīvus – <i>rī</i> – <i>tī</i> ⁴	
imperātīvus			
= kmeň	– <i>te</i>		

⁴ Platí pre slovesá 3. konjugácie.

Coniugātiō tertia – spoluhláskové kmene

legō, ere, lēgī, lēctum = čítať, zbierať

āctīvum		passīvum	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. <i>leg-ō</i> 2. <i>leg-i-s</i> 3. <i>leg-i-t</i>	1. <i>leg-i-mus</i> 2. <i>leg-i-tis</i> 3. <i>leg-u-nt</i>	1. <i>leg-or</i> 2. <i>leg-e-ris</i> 3. <i>leg-i-tur</i>	1. <i>leg-i-mur</i> 2. <i>leg-i-minī</i> 3. <i>leg-u-ntur</i>
infīnītīvus <i>leg-e-re</i>		infīnītīvus <i>leg-ī</i>	
imperātīvus			
<i>leg-e!</i>	<i>leg-i-te!</i>		

Coniugātiō tertia – i-kmene

capiō, -ere, cēpī, captum = brať, chytať

āctīvum		passīvum	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. <i>cap-i-ō</i> 2. <i>cap-i-s</i> 3. <i>cap-i-t</i>	1. <i>cap-i-mus</i> 2. <i>cap-i-tis</i> 3. <i>cap-i-unt</i>	1. <i>cap-i-or</i> 2. <i>cap-e-ris</i> 3. <i>cap-i-tur</i>	1. <i>cap-i-mur</i> 2. <i>cap-i-minī</i> 3. <i>cap-i-untur</i>
infīnītīvus <i>cap-e-re</i>		infīnītīvus <i>cap-ī</i>	
imperātīvus			
<i>cap-e!</i>	<i>cap-i-te!</i>		

Pasīvum

- ✓ činiteľ pasívneho deja → životný = predložka *ā* + abl. napr. *ā fēminīs scrībitur* = žena-mi je písané
- ✓ činiteľ pasívneho deja → neživotný = abl. napr. *fabulā corrigitur* = povest'ou sa napráva

II.

Substantíva druhej deklinácie – Adjektíva prvej a druhej deklinácie – Slovesá prvej konjugácie – Predložky

1. Amīcus vērus amīcum dīligit et amīcō crēdit. 2. Librum bonum ut amīcum vērum amō. 3. Ut amīcī vērī et falsī, ita librī aut bonī aut malī sunt. 4. Sī puer bene discit, magister puerī dīligentiam laudat. 5. Magistrī discipulōs excitant: „Bonōs librōs legite, puerī!“ 6. In librō vir doctus dē variīs bēstiīs, terrīs, colōnīs narrat. 7. Librī virīs doctīs glōriam parant. 8. Librum bonum saepe amīcum vērum appellāmus. 9. Sociīs fidīs amīcitiam servāmus. 10. Cūr properās, amīce? 11. Disce, puer, et labōrā cum indūstriā! 12. Spērāte victōriam, sociī! 13. Iūstītiā et innocentīā animōs amīcōrum multōrum conciliātis. 14. Verbum glōriae virōs trahit. 15. Bene aurum pendis, nōn fallor. 16. Vir bonus aurō nōn corrumpitur. 17. Verba cum verbīs iunguntur. 18. Sī verbīs semper crēdis, saepe falleris. 19. Sī male regitis, vinciminī. 20. Verbīs asperīs offendimur. 21. Mala exempla etiam bonōs puerōs corrumpunt. 22. Iūstītia semper firmum rēgnōrum fundāmentum erat. 23. Autumnō folia cadunt. 24. Druh druhovi je milý. 25. Ak otrok usilovne pracuje, pán chváli otroka. 26. Verní otroci milujú pánovu rodinu. 27. Chlapcom a dievčatám čítame listy slávnych mužov a žien. 28. Muž posíla chlapca s listom. 29. Roľníci obrábajú pole. 30. Rozprávaj, chlapče, o slávnom mužovi. 31. Rozdeľuj a vládni! 32. Sláva mnohých učencov bola veľká. 33. Svojou usilovnosťou pripravujeme učiteľom veľkú radosť. 34. Chlapci a dievčatá trhajú v záhrade fialky. 35. Zlato a striebro sú vzácne kovy. 36. Chlapci nepijú víno. 37. Učiteľ udeľuje chlapcom pekné odmeny. 38. Aj v malom meste býval často veľký chrám. 39. Za zlato⁵ sa pravá sláva nekupuje. 40. Peknými slovami sme často klamaní. 41. Na poliach, (na) lúkach a (v) lesoch rastú rozličné rastliny. 42. Malá iskra často vznieti aj veľký požiar. 43. Biedni otroci lámu svoje putá a zvädzajú s pánmi bitky. 44. Zriedkakedy víťazia, často sú premáhaný.

- vyhľadajte a vypíšte si slovnú zásobu
- vety preložte
- dajte do pasíva vety č. 14, 21, 26, 34.
- dajte do aktíva vetu č. 16.

Podstatné mená

2. deklinácia:	N. -us, -er	→	m. (f.)
	-um	→	n.
	G. -ī		

servus, ī, m. = otrok

magister, trī, m. = učiteľ

	sg.	pl.
N.	<i>serv-us</i>	<i>serv-ī</i>
G.	<i>serv-ī</i>	<i>serv-ōrum</i>
D.	<i>serv-ō</i>	<i>serv-īs</i>
Acc.	<i>serv-um</i>	<i>serv-ōs</i>
V.	<i>serv-e!</i>	<i>serv-ī!</i>
Abl.	<i>serv-ō</i>	<i>serv-īs</i>

	sg.	pl.
N.	<i>magister</i>	<i>magistr-ī</i>
G.	<i>magistr-ī</i>	<i>magistr-ōrum</i>
D.	<i>magistr-ō</i>	<i>magistr-īs</i>
Acc.	<i>magistr-um</i>	<i>magistr-ōs</i>
V.	<i>magister!</i>	<i>magistr-ī!</i>
Abl.	<i>magistr-ō</i>	<i>magistr-īs</i>

⁵ Bezpředložkový ablatív ceny.

puer, ī, m. = chlapec

	sg.	pl.
N.	<i>puer</i>	<i>puer-ī</i>
G.	<i>puer-ī</i>	<i>puer-ōrum</i>
D.	<i>puer-ō</i>	<i>puer-īs</i>
Acc.	<i>puer-um</i>	<i>puer-ōs</i>
V.	<i>puer!</i>	<i>puer-ī!</i>
Abl.	<i>puer-ō</i>	<i>puer-īs</i>

! pádové výnimky!

- ✓ substantíva končiace sa na *-ius* / *-ium* v G. sg. zvyčajne sťahujú koncovku *-ī* na *-ī* napr. *fluvi*us – *flu*vī, *incendi*um – *incendi*ī, *Vergili*us – *Vergili*ī
- ✓ vlastné mená končiace sa na *-ius*, *-aius*, *-eius* majú vo V. sg. koncovku *-ī* napr. *Corneli*us – *Corneli*ī, *Pompē*ius – *Pompē*ī, podobne aj *fili*us – *fili*ī, ale aj *me*us – *mī*
- ✓ v G. pl. sa u niektorých substantív vyskytuje pôvodná koncovka *-um* napr. *triumvir* – *triumvirum*
napr. *nummus* – *nummum*, *sēstertius* – *sēstertium*, *talentum* – *talentum*
napr. v spojení *praefectus fabrum*, *praefectus socium*
- ✓ *deus*: V. sg. *dī*ve, N. pl. *dī* (*dī*ī, *de*ī), G. pl. *deōrum* / *deum*, D. a Abl. pl. *dīs* (*dī*īs, *de*īs), ale v kresťanskej latinčine je zaužívaný V. sg. *Deus*

verbum, ī, n. = slovo

	sg.	pl.
N.	<i>verb-um</i>	<i>verb-a</i>
G.	<i>verb-ī</i>	<i>verb-ōrum</i>
D.	<i>verb-ō</i>	<i>verb-īs</i>
Acc.	<i>verb-um</i>	<i>verb-a</i>
V.	<i>verb-um!</i>	<i>verb-a!</i>
Abl.	<i>verb-ō</i>	<i>verb-īs</i>

Prídavné mená

Adjektíva 1. a 2. deklinácie

-us, -a, -um *clārus*, a, um = slávny, jasný
-er, -a, -um *pulcher*, chra, chrum = krásny, pekný
līber, a, um = slobodný, voľný

Slovesá

Coniugātiō prīma

laudō, āre, āvī, ātum = chváliť

āctīvum		passīvum	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. <i>laud-ō</i>	1. <i>laud-ā-mus</i>	1. <i>laud-o-r</i>	1. <i>laud-ā-mur</i>
2. <i>laud-ā-s</i>	2. <i>laud-ā-tis</i>	2. <i>laud-ā-ris</i>	2. <i>laud-ā-minī</i>
3. <i>laud-a-t</i>	3. <i>laud-a-nt</i>	3. <i>laud-ā-tur</i>	3. <i>laud-ā-ntur</i>
infīnītīvus <i>laud-ā-re</i>		infīnītīvus <i>laud-ā-rī</i>	
imperātīvus			
<i>laud-ā!</i>	<i>laudā-te!</i>		

Predložky (Praepositiones)

predložky s akuzatívom	predložky s ablatívom
<i>ad</i> = k, ku <i>ante</i> = pred <i>post</i> = po, za <i>apud</i> = u, pri <i>trāns</i> = cez, za <i>inter</i> = medzi <i>per</i> = cez, skrz <i>praeter</i> = popri, mimo <i>secundum</i> = podľa	<i>ā, ab, abs</i> = od <i>cum</i> = s, so <i>de</i> = z, zo (↓), o <i>ē, ex</i> = z, zo (→), podľa <i>prō</i> = pre, za, podľa <i>sine</i> = bez
<i>in</i> (na otázku kam?) = do, na <i>sub</i> (na otázku kam?) = pod	<i>in</i> (na otázku kde?) = v, vo <i>sub</i> (na otázku kde?) = pod

III.

Rodové výnimky substantív 1. a 2. deklinácie – Privlastňovacie zámená – Indikatív prézentu, futúra a imperfekta nepravideľného slovesa *esse* – Privlastňovací datív – Opytovacie zámeno *quis? quid?*

1. Agricolaē labōriōsī agrōs colunt. 2. Perītī nautae audācia ā multīs laudātur. 3. Poētārum clārōrum statuāe rosīs ornantur. 4. Scythae erant saevī incolae Eurōpae et Asiae. 5. Bellicōsīs Persīs multa bella cum Graecīs erant.⁶ 6. Nīlus clārus Aegyptī fēcundae magnus fluvius est. 7. Dēlectāmur librīs dē praeclarīs factīs populī Rōmānī. 8. Populus Rōmānus erat dominus multārum terrārum. 9. In Italiā pōpulī albae et laurī altae sunt. 10. Corinthus opulenta, Rhodus pulchra erat. 11. Bellum est; ad arma convocāminī virī. 12. Errāre hūmānum est. 13. In patriā nostrā est magna cōpia silvārum, ubi variae bēstiae vīvunt. 14. Sī patriam peragrāmus, frūgiferōs agrōs et hortōs, vicōs multōs, oppida opulenta spectāmus. 15. Virō probō amīcus sum, eram, erō. 16. Etiamsī hodiē miserī estis, mox tamen, sī fortūna erit amīca, beātī eritis. 17. Vērus amīcus semper fīdus erit. 18. Quis erit fīdus? Cui crēdimus? 19. Quem aut quid maximē amās? 20. Cuius exemplō corripior? 21. Ā quō laudāminī, discipulī, sī attentī estis? 22. Semper modesta es, puella! Modestia puellam maximē ornat. 23. Quid crēscit in pratō? 24. Quī vir dīligitur? Probus. Ergo virī probī este! 25. Quae via aurea est? 26. Quam viam quaeritis? 27. Quod vīnum laudātur? 28. Homér bol slávny grécky básnik, Vergilius rímsky. 29. Mnohí básnici chvália slávny Korint. 30. Skúsení plavci sa chránia nepriaznivých vetrov. 31. Úrodný Egypt býval korist'ou rozličných národov. 32. Vo vojne sú polia usilovných roľníkov často pustošené. 33. Klamať nie je pekné. 34. Štíhle topole sú peknou ozdobou ciest. 35. Ak sme chválení zlými, dobrými sme hanení. 36. Ak zle čítate, dievčatá, učiteľom ste karhané a opravované. 37. Osud je teraz mnohým priaznivý, ale čoskoro bude nepriaznivý. 38. Budete úbohí, ak budete lakomí. 39. Teraz ste dievčatá, čoskoro budete ženy. 40. Ktorého básnika máte najviac radi? 41. Koho priateľstvo vyhľadávaš? 42. S kým viedli Gréci mnoho vojen? 43. Som spokojný, lebo som nikdy netúžil po peniazoch (=nebol som žiadostivý peňazí). 44. Čo bývalo častou príčinou vojen? 45. Aký kov je zlato?

- a. vyhľadajte a vypíšte si slovnú zásobu
- b. vety preložte
- c. pokúste sa odpovedať v latinčine na otázky č. 18-21, 23, 25-27, 40-42, 44, 45
- d. dajte do aktíva vety č. 2, 3
- e. dajte do pasíva vety č. 1, 29

✓ v latinčine sa uprednostňuje prirodzený rod pred gramatickým rodom substantív, čo spôsobuje niekoľko rodových výnimiek substantív 1. a 2. deklinácie

→ osoby mužského rodu majú vždy mužský rod, aj keď gramaticky patria do 1. deklinácie (gramatický rod – ženský)

poēta, ae, m. = básnik

incola, ae, m. = obyvateľ

agricola, ae, m. = roľník

Persa, ae, m. = Peržan

→ názvy miest, krajín, ostrovov a stromov z 2. deklinácie (gramatický rod – mužský) majú ženský rod:

Corinthus, ī, f. = Korint

Aegyptus, ī, f. = Egypt

Rhodus, ī, f. = Rodos

⁶ Príklad pre privlastňovací datív.

pōpulus, ī, f. = topoľ (ale! *populus*, ī, m. = ľud)

→ ženský rod majú aj substantíva 2. deklinácie:

humus, ī, f. = pôda

vannus, ī, f. = vejačka

alvus, ī, f. = brucho

colus, ī, f. = vreteno

Privlastňovacie zámená

	sg.	pl.
1. os.	<i>meus, mea, meum</i>	<i>noster, nostra, nostrum</i>
2. os.	<i>tuus, tua, tuum</i>	<i>vester, vestra, vestrum</i>
3. os.	<i>suus, sua, suum</i>	

Nepravidelné sloveso sum, esse, fuī, futūrus = byť

indicātīvus praesentis		indicātīvus imperfectī	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. <i>sum</i>	1. <i>sumus</i>	1. <i>eram</i> = bol som	1. <i>erāmus</i>
2. <i>es</i>	2. <i>estis</i>	2. <i>erās</i>	2. <i>erātis</i>
3. <i>est</i>	3. <i>sunt</i>	3. <i>erat</i>	3. <i>erant</i>
infīnītīvus <i>esse</i>		indicātīvus futūrī I.	
imperātīvus		Sg.	Pl.
<i>es!</i>	<i>este!</i>	1. <i>erō</i> = budem	1. <i>erimus</i>
<i>estō!</i>	<i>estōte!</i>	2. <i>eris</i>	2. <i>eritis</i>
		3. <i>erit</i>	3. <i>erunt</i>

Privlastňovací datív (*Datīvus possessīvus*)

- ✓ privlastňovacím datívom sa vyjadruje vlastníč veci vo väzbe so slovesom *esse*
napr. *poētae est liber* = básnik má knihu

Opytovacie zámeno

	<i>quis?</i> = kto?	<i>quid?</i> = čo?
N.	<i>quis?</i>	<i>quid?</i>
G.	<i>cuius?</i>	<i>cuius rei?</i>
D.	<i>cui?</i>	<i>cui rei?</i>
Acc.	<i>quem?</i>	<i>quid?</i>
Abl.	<i>quō?</i> / <i>quōcum?</i>	<i>quā rē?</i> / <i>quācum rē?</i>

IV.

Substantíva tretej deklinácie: spoluhláskové kmene – Datív prospechový – Ablatív časový – Vzťažné zámeno *quī, quae, quod* – Slovesá druhej a štvrtej konjugácie

1. Trabs cum trabe iungitur. 2. Fīstūcam in oculō sociī vidēs, trabem autem, quae in oculō tuō est, nōn cōnsīderās. 3. Incendium magnam trabum cōpiam dēlet. 4. Historia est magistra vītae et lūx vērītātis. 5. Virtūte belicā ducis perītī patria servitūte liberātur cīvītātique pāx tranquilla parātur. 6. Rex lēgum custōs est. 7. Lēgibus pārēre debēmus. 8. Laude vērā dignus est, quī patriam amāre docet. 9. Rēgēs bella gerunt et mīlitēs proelia commitunt. 10. Arabum equitēs pulchrōs equōs habent. 11. Linguam coērcē et memoriā semper tenē: tacēre rārō nocet. 12. Invidia glōriae comes. 13. Fābulīs, in quibus saepe etiam dē leōne narrātur, docēmur. 14. Cīcerōnī, clārō Rōmanōrum ōrātōrī et scrīptōrī, ā hominibus honōrēs magnī tribuuntur. 15. Sermōnēs patris et māttris diū memoriā liberōrum tenentur. 16. Sōl et sāl hominibus ad vītam necessariī sunt. 17. Pulvis viātōribus ingrātus est. 18. Mala exempla bonōs mōrēs corrumpunt. 19. Bona valētūdō maximae hominum dīvitiae sunt. 20. Sermō est vērā imāgō animī. 21. Multae regiōnēs patriae nostrae propter mīram pulchritūdinem etiam peregrīnīs placent. 22. Ōrātiōne docēmur atque movēmur. 23. Servāte certum ōrdinem, frātrēs et sorōrēs! 24. Corpus hūmānum multīs voluptātibus corrumpitur. 25. Cibus labōre corpōris condiō. 26. Nōmen Homērī poētae saepe audītis. 27. Quattuor sunt annī tempora. 28. Corpora mortuōrum sepe-liuntur aut cremantur. 29. Iam antiquīs temporibus gloria carminum Homērī magna erat. 30. Multī multa sciunt. 31. Nōn multa, sed multum. 32. Sī sitīō, aquam bibō. 33. Hominī stultō servīre dūrum mūnus est. 34. Patriae iūra, quae sāncta sunt, cūstōdīte, virī! 35. Pectus dūrum lacrimīs saepe mollītur. 36. Līberī, patrem et mātrem, ā quibus aluntur, vestiuntur, ēducāntur, amānt. 37. Chvála cnosti je večná. 38. Poslúchajte zákony, sme otrokmi zákonov. 39. Cnosti sú verné vodkyne a pravé sprievodkyne života. 40. Slávne víťazstvo pripravuje vodcovi veľkú slávu a obci príjemný pokoj. 41. Pokoj nie je milý bojachtivým vojakom, ktorí v bitkách hľadajú vojenskú slávu. 42. Hlas ľudu – hlas boží. 43. Čo škodí, často pouča. 44. Slová dojímajú, príklady priťahujú. 45. Pamätaj, priateľa, pravda víťazí. 46. Človek nie je vždy človekovi priateľom. 47. Caesar, slávny rímsky spisovateľ bol vo vojnách vždy víťazom. 48. Ľudia aj dnes čítajú knihy rímskych spisovateľov. 49. Svetlom slnka sa osvetľujú šíre kraje. 50. Nehodami iných ľudí sme poučaní a napomínaní. 51. Mnohé kvety sú bez vône, ale krásnymi farbami potešujú naše oči. 52. Udatnosť rímskych légii bola známa. 53. U rozličných národov sú rozličné náboženstvá a rozličné mravy. 54. Sláva je často veľkým bremenom. 55. Diela Božie sú obdivuhodné. 56. Mená žien sú v latinskom jazyku ženského rodu. 57. Zmluvy majú byť národom sväté. 58. Vojny sú pre ľudské pokolenie zhubné.⁷

- a. vyhláďajte a vypíšte si slovnú zásobu
- b. vety preložte
- c. dajte do pasíva vety č. 3, 9, 18, 48.
- d. dajte do aktíva vety č. 5, 14, 24.

Podstatné mená:

3. deklinácia → **G. sg. - is**

⁷ Prospechový datív.

victor, ōris, m. = víťaz

corpus, oris, n. = telo

	sg.	pl.
N.	<i>victor</i>	<i>victōr-ēs</i>
G.	<i>victōr-is</i>	<i>victōr-um</i>
D.	<i>victōr-ī</i>	<i>victōr-ibus</i>
Acc.	<i>victōr-em</i>	<i>victōr-ēs</i>
V.	<i>victor!</i>	<i>victōr-ēs!</i>
Abl.	<i>victōr-e</i>	<i>victōr-ibus</i>

	sg.	pl.
N.	<i>corpus</i>	<i>corpor-a</i>
G.	<i>corpor-is</i>	<i>corpor-um</i>
D.	<i>corpor-ī</i>	<i>corpor-ibus</i>
Acc.	<i>corpus</i>	<i>corpor-a</i>
V.	<i>corpus!</i>	<i>corpor-a!</i>
Abl.	<i>corpor-e</i>	<i>corpor-ibus</i>

✓ maskulína a feminína 3. deklinácie sa skloňujú rovnako

✓ typické zakončenia pre maskulína spoluhláskových kmeňov 3. deklinácie:

N.	-ō	-or, -ōs	-er, -is	-l
G.	-ōnis, -inis	-ōris	-eris, -ris	-lis
napr.	<i>homō, hominis</i>	<i>color, colōris</i> <i>flōs, flōris</i>	<i>pater, patris</i> <i>cinis, cineris</i>	<i>sōl, sōlis</i>

→ ale prirodzený rod: *māter, tris*, f. (= matka), *soror, ōris*, f. (= sestra)

✓ typické zakončenia pre feminína spoluhláskových kmeňov 3. deklinácie:

N.	-dō	-gō	-iō	-s	-x
G.	-dinis	-ginis	-iōnis	-pis, -bis, -tis, -dis	-cis, -gis
napr.	<i>fortitūdo, fortitūdinis</i>	<i>orīgō, ōriginis</i>	<i>regiō, regiōnis</i>	<i>trabs, trabis</i> <i>veritas, veritatis</i>	<i>lūx, lūcis</i> <i>lēx, lēgis</i>

→ ale prirodzený rod: *mīlēs, mīlitis*, m. (= vojak), *rēx, rēgis*, m. (= kráľ)

→ ale výnimka: *ōrdō, ōrdinis*, m. (= rad, poradie)

✓ typické zakončenia pre neutrá spoluhláskových kmeňov 3. deklinácie:

N.	-men	-ur	-us	-ūs
G.	-minis	-oris, -uris	-oris, -eris	-ūris
napr.	<i>nōmen, nōminis</i>	<i>robur, roboris</i> <i>fulgur, fulguris</i>	<i>genus, generis</i>	<i>iūs, iūris</i>

→ ale výnimka: *virtūs, virtūtis*, f. (= cnosť)

→ ale aj iné zakončenia, napr. *caput, capitis*, n. (= hlava); *iter, itineris*, n. (= cesta); *lac, lactis*, n. (= jazer); *cor, cordis*, n. (= srdce); *mel, mellis*, n. (= med); *ōs, ōris*, n. (= ústa) etc.

Datīv prospechový (Datīvus commodi et incommodi)

✓ prospechovým datívom sa vyjadruje na či osoh, resp. škodu sa koná dej → do slovenčiny ho prekladáme datívom alebo s predložkou „pre“

napr. *Nōn scholae, sed vītae dīscimus.* = Nie pre školu, ale pre život sa učíme.

Ablatīv časový (Ablatīvus temporis)

✓ časovým ablatívom sa vyjadruje príslovkové určenie času (odpoveď na otázku kedy?), a to spravidla bezpredložkovo pri menách, ktoré svojím významom vyjadrujú alebo môžu vyjadrovať, resp. označovať čas, trvanie

napr. *annō* (= v roku), *prīncipiō* (ale aj *in prīncipiō*) (= na začiatku) etc.

✓ časový ablatív sa používa aj pri spojeniach, keď má substantívum pri sebe prívlastok bližšie určujúci časovú okolnosť

napr. *bellō Pūnicō* (= počas púnskej vojny), *lūdīs pūblicīs* (= počas verejných hier) etc.

Vzťahné zámeno *quī, quae, quod* = ktorý, ktorá, ktoré

	sg.				pl.		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.	
N.	<i>quī</i>	<i>quae</i>	<i>quod</i>	<i>quī</i>	<i>quae</i>	<i>quae</i>	
G.		<i>cuius</i>		<i>quōrum</i>	<i>quārum</i>	<i>quōrum</i>	
D.		<i>cui</i>			<i>quibus</i>		
Acc.	<i>quem</i>	<i>quam</i>	<i>quod</i>	<i>quōs</i>	<i>quās</i>	<i>quae</i>	
Abl.	<i>quō</i>	<i>quā</i>	<i>quō</i>		<i>quibus</i>		

Slovesá

Coniugātiō secunda

dēleō, ēre, ēvī, ētum = ničť

āctīvum		passīvum	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. <i>dēl-e-ō</i> 2. <i>dēl-ē-s</i> 3. <i>dēl-e-t</i>	1. <i>dēl-ē-mus</i> 2. <i>dēl-ē-tis</i> 3. <i>dēl-e-nt</i>	1. <i>dēl-e-or</i> 2. <i>dēl-ē-ris</i> 3. <i>dēl-ē-tur</i>	1. <i>dēl-ē-mur</i> 2. <i>dēl-ē-minī</i> 3. <i>dēl-e-ntur</i>
infīnītīvus <i>dēl-ē-re</i>		infīnītīvus <i>dēl-ē-rī</i>	
imperātīvus			
<i>dēl-ē!</i>	<i>dēl-ē-te!</i>		

Coniugātiō quārta

audiō, īre, īvī, ītum = počť, počťvat

āctīvum		passīvum	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. <i>aud-i-ō</i> 2. <i>aud-ī-s</i> 3. <i>aud-i-t</i>	1. <i>aud-ī-mus</i> 2. <i>aud-ī-tis</i> 3. <i>aud-i-unt</i>	1. <i>aud-i-or</i> 2. <i>aud-ī-ris</i> 3. <i>aud-ī-tur</i>	1. <i>aud-ī-mur</i> 2. <i>aud-ī-minī</i> 3. <i>aud-i-untur</i>
infīnītīvus <i>aud-ī-re</i>		infīnītīvus <i>aud-ī-rī</i>	
imperātīvus			
<i>aud-ī!</i>	<i>aud-ī-te!</i>		

V.

Substantíva tretej deklinácie: i-kmene – Adjektíva tretej deklinácie

1. Hostēs magnum numerum nāvium longārum exstruunt. 2. Est prōverbium: Lupus cūstōs ovium. 3. Urbs Athēnae artium et litterārum domicilium erat. 4. Portae urbium et arcium nocte clauduntur et cūstōdiuntur. 5. Iūs gentium sanctum est. 6. Multa flūmina in mare influunt. 7. Etiam in marī altō nautae sitiunt. 8. Equitis calcārī equus, praeceptōris laude discipulus incitātur – equō bonō calcāria nōn sunt necessāria. 9. Etiam in fundīs marium multa et varia animālia vīvunt. 10. Canum vigilantīa aedificia cīvium servantur. 11. Parentum cūrā et parsimoniā līberīs vectīgālia parantur. 12. Ventus ācer, hiems ācris, ferrum ācre est. 13. Equitī equus celer in proeliō equestri ūtilis est. 14. Campus Marathōnius celeber erat et gravī clāde Persārum et īnsīgnī victōriā Graecōrum. 15. Regiōnēs palūstrēs nōn sunt salūbrēs. 16. Ars longa, vīta brevis. 17. Ōvum ōvō simile est. 18. Corpora hominum sunt mortālia, animī immortālēs. 19. Audācem fortūna iuvat. 20. Iūstitia omnium virtūtum rēgīna putātur. 21. Omnia praeclāra rāra. 22. Nēmō ante mortem plānē beātus ac fēlīx habētur. 23. Paribus labōribus nōn semper sunt paria praemia. 24. Quālēs sumus, tālēs amīcōs quaerimus. 25. Mors omnī aetātī commūnis est. 26. In numerō sapientium Graecōrum Sōcratēs praestāns erat. 27. Carmina poētārum Graecōrum cunctīs fere natiōnibus nōta sunt. 28. Ā senibus plērumque vetera nimis laudantur, recentia vituperantur. 29. In iuvenum et virōrum fortitudīne atque in senum prūdentiā salūs patriae sita est. 30. In homine paupere et humilī plērumque est dēsīderium fortūnae dīvitum et nōbīlium, in dīvite et nōbīlī homine interdum dēsīderium tranquillae pauperum et humilium vītae. 31. Ā prīncipe aut omnīnō prūdenti virō laudārī grātum est. 32. Prīncipum mūnus est cīvitatē administrāre et salūtem omnium dēfendere. 33. Hominēs superbī supplicum precēs saepe repudiant. 34. Mūs quadrupedum minimus est. 35. Na jeseň mnoho vtákov opúšťa Európu a odlieta do teplých krajín. 36. V starých časoch boli mnohé moria námorníkom neznáme. 37. Mnohé hrady a mestá ležia pri riekach. 38. Víťazstvo Grékov pri ostrove Salamíne bolo veľké a porážka nepriateľov, ktorí mali veľké loďstvo a preveľký počet vojakov, bola hanebná. 39. Človek prevyšuje živočíchy rozumom a rečou. 40. Zachovajte zdravú myseľ v zdravom tele! 41. Bohatstvo sa získava prácou a šetrnosťou. 42. Mnohé kmene nemajú určité sídla. 43. Spravodlivý sudca počúva aj druhú stranu. 44. Mestá sú najlepšie opevňované udatnosťou a láskou občanov. 45. Rýchle úsudky často nie sú spravodlivé. 46. V zlatom veku boli ľudia šťastní aj bez kráľov a zákonov. 47. Každému živočíchovi je život milý. 48. Rovnaké práva si vyžadujú aj rovnaké povinnosti. 49. Aj zlaté ostrohy pôsobia prudkú bolesť. 50. Usilovnému človekovi je hodina krátka, lenivému dlhá. 51. Reč pravdy je jednoduchá a múdremu mužovi milá. 52. Ciceronove uhladené reči sa v školách doteraz čítajú a prekladajú. 53. Aký vodca, takí vojaci. 54. Aj ťažké bremeno je ľahké, ak je milé. 55. Mravy Rimanov sa nepodobali⁸ mravom Grékov. 56. Občianske vojny boli vždy krvavé. 57. Trójanovia bránia svoje mesto pred nepriateľmi desať rokov. 58. Staré víno býva dobré. 59. Deti majú vždy pamätať dobrodenia rodičov.⁹ 60. V chudobnom človekovi je srdce často dobré, v bohatom zlé. 61. Kto je účastný na víťazstve, bude účastný aj na koristi. 62. Mnohí bohatí a vznešení Rimania mali vily v pôvabných kampanských krajocho. 63. Je hlúpe bez príčiny vyhľadávať nové priateľstvo miesto starého.

- a. vyhľadajte a vypíšte si slovnú zásobu
- b. vety preložte
- c. dajte do pasíva vety č. 33, 39, 43.
- d. dajte do aktíva vety č. 10, 11, 28.

⁸ Preložte výrazom *boli nepodobné*.

⁹ Preložte výrazom *majú byť pamätliví dobrodení*.

cīvis, is, m. = občan*mare, is, n.* = more

	sg.	pl.
N.	<i>cīv-is</i>	<i>cīv-ēs</i>
G.	<i>cīv-is</i>	<i>cīv-i-um</i>
D.	<i>cīv-ī</i>	<i>cīv-ibus</i>
Acc.	<i>cīv-em</i>	<i>cīv-ēs</i>
V.	<i>cīv-is!</i>	<i>cīv-ēs!</i>
Abl.	<i>cīv-e</i>	<i>cīv-ibus</i>

	sg.	pl.
N.	<i>mar-e</i>	<i>mar-ia</i>
G.	<i>mar-is</i>	<i>mar-i-um</i>
D.	<i>mar-ī</i>	<i>mar-ibus</i>
Acc.	<i>mar-e</i>	<i>mar-ia</i>
V.	<i>mar-e!</i>	<i>mar-ia!</i>
Abl.	<i>mar-ī</i>	<i>mar-ibus</i>

- ✓ medzi i-kmene substantív III. deklinácie patria substantíva končiace s v N. sg. na *-is/-ēs* → tzv. rovnoslabičné substantíva (rod môžu mať mužský, prevažne však ženský), napr. *ovis, ovis, f.* = ovca
- ✓ medzi i-kmene substantív III. deklinácie patria aj substantíva, ktorých základ sa končí na dve alebo viac spoluhlások, napr. *pars, partis, f.* = časť (zväčša majú ženský rod)
- ✓ typické zakončenia pre neutrá i-kmeňov 3. deklinácie:

N.	<i>-e</i>	<i>-al</i>	<i>-ar</i>
G.	<i>-is</i>	<i>-ālis</i>	<i>-āris</i>
napr.	<i>mare, maris</i>	<i>animal, animālis</i>	<i>exemplar, exemplāris</i>

- ✓ niektoré výnimky z pádových zakončení III. deklinácie:
 - v Acc. sg. koncovka *-im* (nie *-em*): *vīs, vim, vī, f.* = sila
sītis, sītis, f. = smäd
tussis, is, f. = kašeľ
 - v G. pl. koncovka *-um* (nie *-ium*): *canis, is, m.* = pes
iuvenis, is, m. = mládenec
senex, is, m. = starček
struēs, is, f. = hromada
vātēs, is, f. = veštec
ambāgēs, um, f. = okľuka, vytáčky
pater, patris, m. = otec
māter, mātris, f. = matka
frāter, frātris, m. = brat
accipiter, accipitris, m. = jastrab
 - v G. pl. koncovka *-ium* (nie *-um*): *līs, lītis, f.* = spor
mās, maris, m. = samec
mūs, mūris, m. = myš
tiež mená národov (napr. *Quirīs, ītis, m.* = Riman)
ale aj pomnožné substantíva (*penātēs, um, m.* = penáti; *optimātēs, ium, m.* = optimáti)
- ✓ u niektorých substantív sa vyskytuje nepravidelné skloňovanie:
 - *bōs, bovis, m.* = krava → v pl.: N. *bōvēs*, G. *boum*, D. *būbus*
 - N. *Iuppiter*, G. *Iovis*, D. *Iovī*, Acc. *Iovem*, V. *Iuppiter*, Abl. *Iove* = Jupiter – najvyšší rímsky boh

Adjektíva III. deklinácie

- a. trojvýchodné adjektíva → pre každý rod majú v N. sg. osobitné zakončenie
 ✓ *ācer* (m.), *ācris* (f.), *ācre* (n.) = ostrý, prudký
 b. dvojvýchodné adjektíva → pre maskulína a feminína majú v N. sg. spoločné zakončenie
 ✓ *brevīs* (m., f.), *breve* (n.) = krátky
 c. jednovýchodné adjektíva → pre všetky rody majú v N. sg. spoločný tvar
 ✓ *audāx* (m., f., n.), *ācis* = odvážny

	sg.			pl.		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	<i>brev-is</i>		<i>brev-e</i>	<i>brev-ēs</i>		<i>brev-ia</i>
G.		<i>brev-is</i>			<i>brev-ium</i>	
D.		<i>brev-ī</i>			<i>brev-ibus</i>	
Acc.	<i>brev-em</i>		<i>brev-e</i>	<i>brev-ēs</i>		<i>brev-ia</i>
V.	<i>brev-is!</i>		<i>brev-e!</i>	<i>brev-ēs!</i>		<i>brev-ia!</i>
Abl.		<i>brev-ī</i>			<i>brev-ibus</i>	

- ✓ niektoré jednovýchodné adjektíva patria k spoluhláskovým kmeňom (v Abl. sg. *-e*, v G. pl. *-um* a v N., Acc. a V. pl. n. *-a*):

caelebs, caelibis = neženatý
compos, compotis = mocný
dēgener, dēgeneris = nepravý
dēses, dēsidis = nečinný
dīves, dīvitis = bohatý
particeps, participis = účastný
pauper, pauperis = chudobný
prīnceps, prīncipis = predný, prvý
pūbēs, pūberis = dospelý
sōspes, sōspitis = zdravý
superstes, superstitis = pozostalý
vetus, veteris = starý
vigil, vigilis = bdely

- ✓ niektoré jednovýchodné adjektíva majú v Abl. sg. *-ī*, ale v G. pl. *-um*:
memor, memoris = pamätlivý
immemor, immemoris = nepamätlivý
supplex, supplicis = prosebný → v substantívnom význame (prosebník) má aj v Abl. sg. *-e* (napr. *ā supplice* = od prosebníka)

→ podobne aj adjektíva zložené zo spoluhláskových substantív (*caput, cor, ops, pēs*) napr. *quadrupēs, quadrupedis* = štvornohý

- ✓ niektoré adjektíva, keď sa používajú vo význame substantívnom majú v Abl. sg. *-e* a v G. pl. *-um*:

iuvenis, e = mladý → mládenec
senex, senis = starý → starec

→ toto pravidlo sa týka aj adjektív, ktoré vystupujú ako vlastné mena (napr. *Minūcius Fēlix, Metellus Celer*)

- ✓ niektoré substantivizované adjektíva si ponechávajú v Abl. sg. *-ī*:

→ mená mesiacov: *Aprīlis, is, m.*
September, bris, m.
October, bris, m.
December, bris, m.

→ tie adjektíva, ktoré sa súčasne používajú vo význame všeobecných mien:

aequālis, is, m. = vrstovník

affīnis, is, m. = príbuzný

annalis, is, m. = letopis

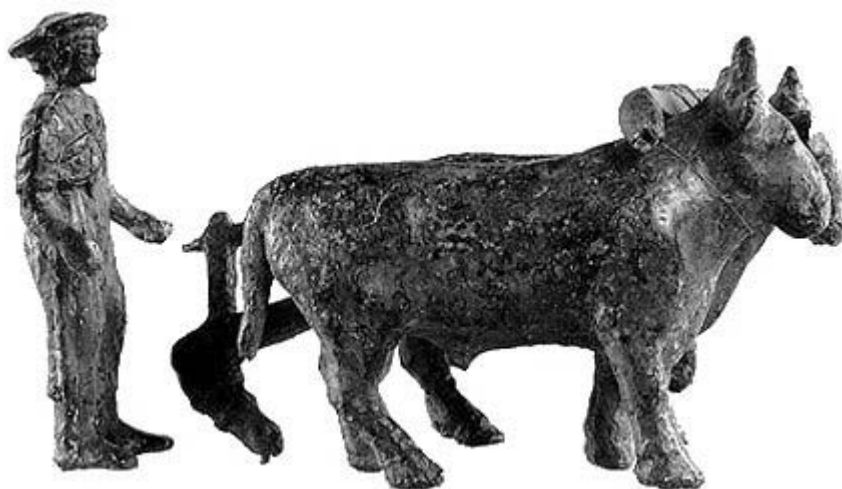
cōsulāris, is, m. = bývalý konzul

familiāris, is, m. = dôverný priateľ

nātālis, is, m. = narodeniny

trirēmīs, is, m. = trojveslica

Athēniēnsis, is, m. = Aténčan

VI.

Substantíva štvrtej deklinácie – Indikatív imperfekta aktíva a pasíva slovies 1. – 4. konjugácie

1. Amīcitiam semper servābam et diū memoriā tenēbam verba, quae saepe aut in amīcōrum epistulīs legēbam aut ab amīcīs audiēbam. 2. Quamquam docēre studēbās, surdō fābulam narrābās. 3. Alexander Magnus, quia bellī appetēbat glōriam, multa bella gerēbat. 4. Imperātor Augustus septem hōrās dormiēbat. 5. Victōriam cottīdiē spērābāmus. 6. Veterēs Graecī et Rōmānī mortuōs cremābant aut sepeliēbant, apud Aegyptiōs corpora mortuōrum condiēbantur. 7. Puerī Rōmānōrum ā servīs ēducābantur – etiam Horātius, praeclārus Rōmānōrum poēta, narrat: „Ego sicut aliī filiī nōbīlium cīvium ā servīs in scholam dēdūcēbar.“ 8. Ab omnibus laudābāris, quia parentibus pārēbas. 9. Cicerō pater patriae appellābātur. 10. Nōnullae gentēs colēbant bēstiās, quae pūblicē alēbantur. 11. Ab amīcīs amābāmur, ab inimīcīs vituperābāmur. 12. Urbs Sparta neque mūrōs neque portās habēbat, sed virtūte cīvium cūstōdiēbātur. 13. Aliēnā calamitāte movēbāminī. 14. In corpore hūmānō sunt quinque sēnsūs: caput est sēdēs quattuor sēnsuum, sed tactum in omnibus ferē membrīs habēmus. 15. Vehementēs animī mōtūs flūctibus maris similēs sunt. 16. Senātuī et magistrātibus Rōmānīs, quī ā populō creābantur, laus magna tribuēbatur. 17. Sī metus in animō est, plērumque etiam in vultū est. 18. Cornū taurī firmum est. 19. Cornūs et tubae sonitū exercitiū sīgnum dabātur ad impetum. 20. Pulchrum cervī corpus ornant cornua, quae rāmīs arborum similia sunt. 21. Fōrma lūnae interdum cornū similis est. 22. Syrācūsae duōbus portibus et magnificīs porticibus ornātae erant. 23. In maribus apertīs atque in lacubus flūctūs saepe vehementēs sunt, in portibus autem nāvēs ā flūctuū impetū tūtae sunt. 24. Antīquīs temporibus sagittāriī arcūs tendēbant et sagittās ēmittēbant. 25. Dīvitēs domōs magnificās habent et in domibus splendidīs habitant. 26. Alcibiadēs in domō Periclis ēducābātur. 27. Rimania na hostinách spievali piesne a ozdobovali si hlavy vencami. 28. Hoci zúřila víchřica, ty si spal. 29. Obed Spart'anov býval korenený prácou. 30. Rimania viedli mnoho vojen, Jánusov chrám sa preto zriedkakedy zatváral. 31. Často som bol trestaný, lebo som neposlúchal príkazy rodičov. 32. Rímski konzuli bývali volení každoročne. 33. Vojnou boli polia pustošené a mestá ničené. 34. Beh života je krátky, ale mnohé a rozmanité sú príhody človeka. 35. Vojsko bez vodcu je telo bez ducha. 36. Občania poslúchajú úřady, úřady poslúchajú zákony. 37. Na pravom i ľavom krídle rímskej armády bojovali vojaci ozbrojení silnými lukmi a mnohými šípmi. 38. Jelene každoročne menia parohy. 39. Rímsky krok bol päť stôp dlhý. 40. Na egyptských jazerách i barinách žije veľké množstvo vtákov. 41. Ruka ruku myje. 42. Prax je najlepši učiteľ. 43. Víchřica láme nielen vysoké stromy, ale aj silné duby. 44. Nero býval v zlatom dome, ktorý bol ozdobený vysokými oblúkmi a stĺporadiami a prevyšoval všetky domy veľkosťou i nádherou.

- a. vyhl'adajte a vypíšte si slovnú zásobu
- b. vety preložte
- c. dajte do indikatívu prézenta vety č. 1, 19.
- d. dajte do indikatívu imperfekta vety č. 25, 40.

Podstatné mená:

4. deklinácia:	N. – us	→	m. (f.)
	– ū	→	n.
	G. – ūs		

fructus, ūs, m. = plod

cornū, ūs, n. = roh, paroh, krídlo

	sg.	pl.
N.	<i>fruct-us</i>	<i>fruct-ūs</i>
G.	<i>fruct-ūs</i>	<i>fruct-uum</i>
D.	<i>fruct-uī</i>	<i>fruct-ibus</i>
Acc.	<i>fruct-um</i>	<i>fruct-ūs</i>
V.	<i>fruct-us!</i>	<i>fruct-ūs!</i>
Abl.	<i>fruct-ū</i>	<i>fruct-ibus</i>

	sg.	pl.
N.	<i>corn-ū</i>	<i>corn-ua</i>
G.	<i>corn-ūs</i>	<i>corn-uum</i>
D.	<i>corn-ū</i>	<i>corn-ibus</i>
Acc.	<i>corn-ū</i>	<i>corn-ua</i>
V.	<i>corn-ū!</i>	<i>corn-ua!</i>
Abl.	<i>corn-ū</i>	<i>corn-ibus</i>

- ✓ ženský rod majú substantíva s prirodzeným rodom (napr. *anus, ūs, f.* = starena), mená stromov (napr. *quercus, ūs, f.* = dub) a niektoré substantíva s gramatickým rodom:

acus, ūs, f. = ihla

domus, ūs, f. = dom

manus, ūs, f. = ruka

Idus, uum, f. = Idy

porticus, ūs, f. = stĺporadie

tribus, ūs, f. = tribus (mestská štvrť)

- ✓ niektoré substantíva v N. sg. zakončené na *-us* sa používajú iba v Abl. sg.:

iussū = na rozkaz

nātū maior = starší

- ✓ substantívum *domus* tvorí niektoré pády aj podľa II. deklinácie (Abl. sg. *domō*, G. pl. *domōrum* aj *domuum*, Acc. pl. *domōs* – málokedy *domūs*)

→ osobitné tvary: *domī* = doma

domum, domōs = domov

domō = z domu

Sloveso

Indikatív imperfekta slovíes 1. – 4. konjugácie

actīvum		passīvum	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. – <i>bam</i>	1. – <i>bāmus</i>	1. – <i>bar</i>	1. – <i>bāmur</i>
2. – <i>bās</i>	2. – <i>bātis</i>	2. – <i>bāris</i>	2. – <i>bāminī</i>
3. – <i>bat</i>	3. – <i>bant</i>	3. – <i>bātur</i>	3. – <i>bantur</i>

→ uvedené koncovky pripájame k základu slovíes:

1. konjugácia

laudā-

2. konjugácia

delē-

3. konjugácia

legē-

capiē-

4. konjugácia

audiē-

- ✓ imperfektum vyjadruje minulý dej trváci alebo sa opakujúci
- ✓ do slovenčiny sa prekladá spravidla nedokonavým vidom v minulom čase (napr. *vidēbat* = videl)

VII.

Substantíva piatej deklinácie – Indikatív futúra I. aktíva a pasíva slovies 1. – 4. konjugácie – Osobné a zvratné zámená

1. Rēs parva saepe magnae reī prīncipium est. 2. In fidē cīvium salūs reī pūblīcae sita est. 3. Concordia cīvium reī pūblīcae necessāria est, nam concordiā parvae rēs crēscunt, discordia autem rem pūblīcam dilacerat. 4. Falsā rērum speciē saepe hominēs ad vānam spem excitantur. 5. Diēs pars mēnsis est, hōra pars diēi. 6. Longitūdō diērum et noctium varia est – aestāte diēs longī sunt, hieme brevēs. 7. Diēbus hiemis similēs sunt diēs senectūtis. 8. Diē certā in iūs vocābō omnēs, quī lēgibus nōn pārent. 9. Dōnec eris fēlīx, multōs numerābis amīcōs; vērī autem amīcī nōn solum in rēbus secundīs, sed etiam in adversīs fidem servābunt: amīcus certus in rē incertā cernitur. 10. Rem familiārem, quam minuitis inertīā, industriā augēbitis. 11. Nihil omnibus hominibus placēbit. 12. Nēmō ante mortem beātus appellābitur. 13. Nunquam ā bonīs amāberis, sī lūxuriā amābis. 14. Sī nullā rē ab officiīs dēterrēbiminī, iūre laudābiminī. 15. Ego scrībā, tū legēs. 16. Memor erō tuī, sī tū memor eris meī. 17. Tibi seris, tibi metēs! 18. Aequam mentem servāte et mihi crēdite: ad tempus veniam. 19. Brevī tempore aut mē vidēbis aut multa dē mē audiēs. 20. Spēs omnis sita est in tē, amīce. 21. Pāx tēcum! Dominus vōbīscum! 22. Nōs semper vōbīs vērum dīcimus et dīcēmus – dīcite etiam vōs! 23. Nēmō magis nostrī memor est quam parentēs, quī nōs alunt, vestiunt, ēducant – quis nostrum parentēs nōn dīliget? 24. Patria est commūnis māter omnium nostrum. 25. Melior pars vestrī est animus. 26. Contumēliās sī dīcētis, audiētis. 27. Hominēs multa invenient, sed omnia vix scient. 28. Dolor tuus tempore, nōn lacrimīs minuētur. 29. Ovidius scrībēbat: „Grātia, Mūsa, tibi, nam tū sōlācia praebēs, tū dux et comes es. Ōre legar populī perque omnia saecula vīvam.“ 30. Vincēris, sī dē victōriā dēspērābis. 31. Nōn semper ā parentibus alēmur, dēfendēmur, ērudiēmur. 32. Avārus semper suī memor est, tantum sibi amīcus est, tantum sē dīligit: omnem spem nōn in sē, sed in pecūniā pōnit. 33. Malī ad malōs, bonī ad bonōs semper sē adiungent. 34. Aliēna vitia in oculīs habēmus, ā tergō nostra. 35. Virī doctī in sē dīvitiās habent et bona sua sēcum omnia portant, sicut quondam Biās, ūnus ex septem sapientibus dīcēbat. 36. Tē tuaque fortiter dēfende! 37. Amāmus inter nōs: in nōbīs nostrisque amīcīs praesidium optimum habēbimus. 38. Příklady pravej vernosti sú vzácne. 39. Deň je časťou roka. 40. Nádej si vždy uchovávaj! 41. Občianska vojna bývala často príčinou skazy štátov. 42. Nie je ľahké zachovať v nešťastí pokojnú myseľ.¹⁰ 43. Zákony budeme vždy poslúchať, lebo zákony sú strážcami štátu. 44. Ak budú vaše pomery nepriaznivé, nebudete mať mnoho priateľov. 45. Ak budeš zachovávať vernosť priateľom, budú aj priatelia verní tebe. 46. Nič neškodí štátu viac ako nesvornosť občanov. 47. Slová rodičov nás posilňovali a budú posilňovať. 48. Vždy hovorím, čo je pravda,¹¹ ale nehovorím všetko všetkým. 49. Klamár, nebudem ti veriť, aj keď budeš hovoriť pravdu. 50. Budeme vás chváliť, ak nás budete chrániť. 51. Múdri sa nebudú ríadiť vášňami, ale rozumom. 52. Nebudeme sa báť a povieme vám svoju mienku. 53. Nik z nás nie je bez viny. 54. Dnes mne, zajtra tebe. 55. V krátkom čase ma uvidíte, alebo o mne budete počuť. 56. Lakomec pripravuje bohatstvo nie pre seba, ale pre svojich dedičov. 57. Priatelia pamätajú nielen na seba, ale aj na nás a na vás.

- a. vyhl'adajte a vypíšte si slovnú zásobu
- b. vety preložte
- c. dajte do imperfekta vety č. 14-17
- d. dajte do aktíva vetu č. 31
- e. dajte do pasíva vetu č. 47

¹⁰ Pokojná myseľ = *aequa mēns*.

¹¹ Hovoriť pravdu = *vērum dīcere*.

Podstatné mená:

5. deklinácia: N. – **ēs** → f. (m.)

G. – **ēī**

diēs, diēī, m. = deň

rēs, reī, f. = vec

	sg.	pl.
N.	<i>di-ēs</i>	<i>di-ēs</i>
G.	<i>di-ēī</i>	<i>di-ērum</i>
D.	<i>di-ēī</i>	<i>di-ēbus</i>
Acc.	<i>di-em</i>	<i>di-ēs</i>
V.	<i>di-ēs!</i>	<i>di-ēs!</i>
Abl.	<i>di-ē</i>	<i>di-ēbus</i>

	sg.	pl.
N.	<i>r-ēs</i>	<i>r-ēs</i>
G.	<i>r-eī</i>	<i>r-ērum</i>
D.	<i>r-eī</i>	<i>r-ēbus</i>
Acc.	<i>r-em</i>	<i>r-ēs</i>
V.	<i>r-ēs!</i>	<i>r-ēs!</i>
Abl.	<i>r-ē</i>	<i>r-ēbus</i>

- ✓ substantíva 5. deklinácie sú všetky feminína s výnimkou substantíva *diēs* a jeho denomina-tív (napr. *merīdiēs, ēī, m.* = poludnie, juh)
→ ale! *diēs certa* = istá lehota (f.)
- ✓ všetky pády v sg. a pl. majú iba substantíva *diēs* a *rēs*; ostatné substantíva 5. deklinácie sa vyskytujú okrem sg. iba v N. a Acc. pl.

Sloveso:

Indikatív futúra I. slovíes 1. a 2. konjugácie

āctīvum		passīvum	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. – <i>bō</i>	1. – <i>bimus</i>	1. – <i>bor</i>	1. – <i>bimur</i>
2. – <i>bis</i>	2. – <i>bitis</i>	2. – <i>beris</i>	2. – <i>biminī</i>
3. – <i>bit</i>	3. – <i>bunt</i>	3. – <i>bitur</i>	3. – <i>buntur</i>

→ uvedené koncovky pripájame k základu slovíes:

1. konjugácia

laudā-

2. konjugácia

delē-

Indikatív futúra I. slovíes 3. a 4. konjugácie

āctīvum		passīvum	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. – <i>am</i>	1. – <i>ēmus</i>	1. – <i>ar</i>	1. – <i>ēmur</i>
2. – <i>ēs</i>	2. – <i>ētis</i>	2. – <i>ēris</i>	2. – <i>ēminī</i>
3. – <i>et</i>	3. – <i>ent</i>	3. – <i>ētur</i>	3. – <i>entur</i>

→ uvedené koncovky pripájame k základu slovíes:

3. konjugácia

leg-

capi-

4. konjugácia

audi-

- ✓ futúrum I. vyjadruje budúci dej trváci, opakujúci sa alebo jednoduchý
- ✓ do slovenčiny sa prekladá dokonavým alebo nedokonavým vidom budúceho času (napr. *vidēbit* = bude vidieť, uvidí)

Zámená:

Osobné zámená (*prōnōmina persōnālia*)

1. os. sg. = ja	2. os. sg. = ty	1. os. pl. = my	2. os. pl. = vy
N. <i>ego</i>	<i>tū</i>	N. <i>nōs</i>	<i>vōs</i>
G. <i>meī</i>	<i>tuī</i>	G. <i>nostrī / nostrum</i>	<i>vestrī / vestrum</i>
D. <i>mihi</i>	<i>tibi</i>	D. <i>nōbīs</i>	<i>vōbīs</i>
Acc. <i>mē</i>	<i>tē</i>	Acc. <i>nōs</i>	<i>vōs</i>
Abl. <i>mē/mēcum</i>	<i>tē/tēcum</i>	Abl. <i>nōbīs/nōbīscum</i>	<i>vōbīs/vōbīscum</i>

- ✓ v spojení s předložkou *cum* sa používajú invertované tvary: napr. *vōbīscum* = s vami
- ✓ tvary genitívu *nostrī*, *vestrī* sa používajú vo väzbe objektívneho genitívu: napr. *amor vestrī* = láska k vám
- ✓ tvary genitívu *nostrum*, *vestrum* sa používajú vo význame partitívneho genitívu (z nás, z vás)

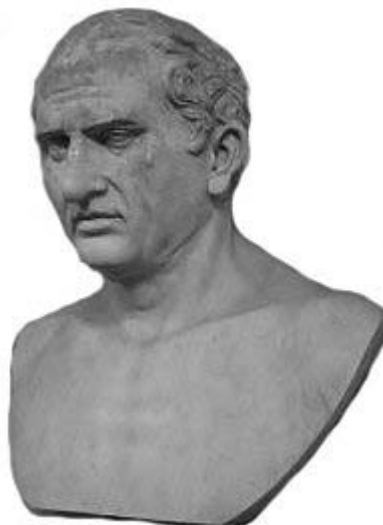
Zvratné zámeno (*prōnōmen reflexīvum*)

N.	-
G.	<i>suī</i>
D.	<i>sibi</i>
Acc.	<i>sē</i>
Abl.	<i>sē / sēcum</i>

- ✓ zvratné zámeno má v singulári aj v pluráli rovnaké tvary
- ✓ zvratné zámeno sa používa iba v 3. os. sg. a v 3. os. pl., v ostatných osobách je nahrádzané príslušným osobným zámenom:

*Omnia mea mēcum portō.
Omnia tua tēcum portās.
Omnia sua sēcum portat.*

*Omnia nostra nōbīscum portāmus.
Omnia vestra vōbīscum portātis.
Omnia sua sēcum portant.*

VIII.

Adverbiá – Stupňovanie adjektív a adverbií – Ukazovacie a vzťahné zámená

1. Nōsce tē ipsum! 2. Sī piger eris, tibi ipsī molestus eris. 3. Lūce clāriōra sunt nōbīs tua cōnsilia omnia. 4. Hominēs, quō doctiōrēs sunt, eō modestiōrēs sunt et modestiā suā optimē sē omnibus commendant. 5. Deus est pater omnium nostrum; eum quamquam nōn vidēmus, tamen cōgnōscimus ex operibus eius; ab eō omnis mundus regitur. 6. Is bene vīvit, quī cum virtūte vīvit. 7. Antīquissimīs temporibus mōrēs hominum simplicissimī erant. 8. Pauperrimī et humillimī hominēs saepe fēliciōrēs sunt quam dīvitissimī et nōbilissimī. 9. Nihil magis dubium est quam bellī fortūna; varietās eius magna est; quī eī crēdit, saepe fallitur. 10. Homō hominī maximē necessariū est. 11. Eō annō hiems frīgidiōr erat. 12. Melior est certa pāx quam incerta victōria; haec est in deōrum manibus, illa in tuīs. 13. Istud tuum cōnsilium nōn laudō, praesentī malō pēior est futūrī metus. 14. Nihil mendāciō pēius, nihil turpius est. 15. Et optima et pessima pars corporis est lingua. 16. Sōl multō maior est quam terra. 17. In pugnā Salamīniā nōn solum plūrēs erant Persae quam Graecī, sed hī etiam multō minōrem numerum nāvium longārum habēbant quam illī. 18. Eadem officia eadem iūra flāgitant. 19. Cīvēs eiusdem cīvitatīs iisdem lēgibus pārēre dēbent. 20. Tempora mūtantur et nōs mūtāmur in illīs. 21. Is beātē honestēque vīvit, quī cum virtūte vīvit; nulla salūs sine virtūte, nulla virtūs sine labōre. 22. Fortiter in rē, suāviter in modō. 23. Nullā rē melius peccātur quam clēmētiā. 24. Audācter agere saepe ūtilius est quam diūtius dēliberāre. 25. Ā quō plūrimum spērant hominēs, ei potissimum īnserviunt. 26. Glōria quō maior est, eō propior est invidiae. 27. Prior tempore, potior iūre. 28. Italia īnferior propter multās Graecōrum colōniās Magna Graecia nōminābātur. 29. Superior pars Italiae, quod ibi ōlim Gallī habitābant, Gallia Cisalpīna sive Gallia citerior vocābātur. 30. Extrēmum oppidum Allobrogum proximūque Helvētiōrum finibus erat Genava. 31. In summō monte legiōnēs, in īnfimō equitēs plērumque ante pugnam collocābantur. 32. Sōcratēs supremō vītāe diē multum dē immortalitāte animī disputābat. 33. Fortūna interdum īma summīs mūtāt. 34. Imperātōrem Titum putābant virum benevolentissimum. 35. Práva vlasti sú posvātnejšie ako práva priateľstva. 36. Počestným životom najlepšie seba samých obhájite. 37. V lete sú dni dlhšie a noci kratšie ako v zime. 38. Nič nie je ťažšie ako premáhať seba samého. 39. Homér bol najslávnejší spomedzi všetkých gréckych básnikov. 40. Bohatý je ten, komu stačí, čo má.¹² 41. Najľahšie je karhať iných, najťažšie seba naprávať. 42. Za najbiednejších považujeme tých, ktorých nik nemiluje. 43. Ľudský život je veľmi krátky. 44. Príklady sú lepšie ako slová: príkladmi sa často napráva povaha aj najhorších ľudí. 45. Niekedy tí istí ľudia o tých istých veciach nesúdia to isté. 46. Gréci a Rimania boli veľmi slávni: tamtí vynikali vo vedách a v umeniach, títo boli známi svojou vojenskou slávou. 47. Cudzie nehody nás menej dojmajú ako naše. 48. Je staré príslovie: najvyššie právo býva často najvyšším bezprávím. 49. Kto žije biednejšie a horšie ako lakomec? 50. Iným ľahšie a lepšie radíme ako sami sebe a iným skôr veríme ako sebe samým. 51. Nerozumný priateľ niekedy viac škodí ako najzlomyselnjší nepriateľ.

- a. vyhl'adajte a vypíšte si slovnú zásobu
- b. vety preložte
- c. vo vete č. 8 vyjadrite porovnanie ablatívom porovnávacím
- d. vo vete č. 14 vyjadrite porovnanie spojkou quam
- e. vo vete č. 39 použite genitív partitívny

¹² Preložte pomocou privlastňovacieho datívu.

Adverbiá

→ z adjektív 1. a 2. deklinácie: kmeň + -ē

clār-ē (slávne), *pulchr-ē* (pekne), *līber-ē* (slobodne)

ale! *bene* (dobro)

- ✓ niektoré adjektíva 1. a 2. deklinácie tvoria adverbium pomocou prípon -ō: *cit-ō* (rýchlo), *rār-ō* (zriedkavo), *merit-ō* (zaslúžene) a pod.
- ✓ niektoré adjektíva 1. a 2. deklinácie používajú ako adverbium Acc. sg. neutra príslušného adjektíva: *multum* (mnoho), *paulum* (málo) a pod.

→ z adjektív 3. deklinácie: kmeň + -iter

ācr-iter (ostro), *brev-iter* (krátko), *fēlic-iter* (šťastne)

ale! *audacter* (odvážne), *difficulter* (*nōn facile*) (ťažko)

- ✓ jednovýchodné adjektíva 3. deklinácie zakončené na -ns vytvárajú adverbium pomocou prípony -er: *sapient-er* (múdro) a pod.
- ✓ niektoré adjektíva 3. deklinácie používajú ako adverbium Acc. sg. neutra príslušného adjektíva: *facile* (ľahko) a pod.

Stupňovanie adjektív

→ pravidelné stupňovanie

1. stupeň = pozitív

1. a 2. deklinácia

clārus, a, um

3. deklinácia

ācer, ācris, ācre

brevis, e

audāx, ācis

sapiēns, entis

2. stupeň = komparatív

- ✓ v komparatíve pripojíme k príslušnému kmeňu adjektív koncovky:

-ior (m. f.) -ius (n.)

1. a 2. deklinácia

clārior, ius

3. deklinácia

ācrior, ius

brevior, ius

audācior, ius

sapientior, ius

- ✓ v komparatíve skloňujeme všetky adjektíva podľa 3. deklinácie, pričom používame koncovky pre spoluhláskové kmene (v m. a f. skloňujeme ako *victor*, v n. skloňujeme ako *corpus*):

	sg.		pl.	
	m. f.	n.	m. f.	n.
N.	- ior	- ius	- iōrēs	- iōra
G.	- iōris		- iōrum	
D.	- iōrī		- iōribus	
Acc.	- iōrem	- ius	- iōrēs	- iōra
V.	- ior!	- ius!	- iōrēs!	- iōra!
Abl.	- iōre		- iōribus	

- ✓ v absolútnom (samostatnom) postavení komparatív zosilňuje, resp. zoslabuje základnú vlastnosť, prekladáme ho preto výrazmi: *trocha*, *príliš* napr. *Hiems frigidior erat.* = Zima bola príliš studená.
- ✓ pri porovnaní sa používa:
 - spojka *quam* napr. *Tua cōnsilia clāriora sunt quam lūx.* = Tvoje úmysly sú jasnejšie ako svetlo.
 - porovnávací ablatív (bezpredložkový) napr. *Tua cōnsilia lūce clāriora sunt.* = Tvoje úmysly sú jasnejšie od svetla.

3. stupeň = superlatív

- ✓ v superlatíve pripojíme k príslušnému kmeňu adjektív koncovky:
 - issimus, -a, -um*
 - clārissimus, a, um*
 - brevissimus, a, um*
 - audācissimus, a, um*
- ✓ pri adjektívach zakončených v N. sg. m. v pozitíve koncovkou *-er* → tvoríme superlatív pridaním koncoviek:
 - rimus, -a, -um*
 - miserrimus, a, um*
 - ācerrimus, a, um*
 - sapientissimus, a, um*
- ✓ výnimku tvorí šesť adjektív 3. deklinácie, ktoré sa v pozitíve končia na *-ilis* → v superlatíve pripojíme k príslušnému kmeňu adjektív koncovky:
 - limus, -a, -um*
 - facillimus, a, um*
 - difficillimus, a, um*
 - simillimus, a, um*
 - dissimillimus, a, um*
 - humillimus, a, um*
 - gracillimus, a, um*
- ✓ všetky adjektíva v superlatíve skloňujeme ako adjektíva 1. a 2. deklinácie (ako *clarus, a, um*)
- ✓ v absolútnom (samostatnom) postavení superlatív prekladáme pomocou výrazu: *veľmi* napr. *Haec fēmina pulcherrima est.* = Táto žena je veľmi pekná.
- ✓ pri určení najvyššej kvality z celku sa používajú:
 - predložky *ex, dē* napr.:
Cicerō clārissimus ōrātor ex (dē) omnibus Rōmānīs erat. = Cicero bol najslávnejší rečník zo všetkých Rimanov.
 - partitívny genitív napr.:
Cicerō clārissimus ōrātor omnium Rōmānōrum erat. = Cicero bol najslávnejší rečník zo všetkých Rimanov.
- stupňovanie opisom
- ✓ adjektíva 1. a 2. deklinácie, ktorých kmeň sa končí na samohlásku, stupňujeme opisom:

<i>idōneus, a, um</i>	<i>magis idōneus, a, um</i>	<i>māximē idōneus, a, um</i>
<i>dubius, a, um</i>	<i>magis dubius, a, um</i>	<i>māximē dubius, a, um</i>
- nepravidelné stupňovanie
- ✓ päť adjektív tvorí svoj komparatív a superlatív od odlišných kmeňov:

<i>bonus, a, um</i>	<i>melior, ius</i>	<i>optimus, a, um</i>
<i>malus, a, um</i>	<i>peior, ius</i>	<i>pessimus, a, um</i>
<i>magnus, a, um</i>	<i>maior, ius</i>	<i>maximus, a, um</i>
<i>parvus, a, um</i>	<i>minor, minus</i>	<i>minimus, a, um</i>
<i>multus, a, um</i>	<i>plūs, plūris (plūres, plūra)</i>	<i>plūrimus, a, um</i>

- ✓ niektoré adjektíva sa používajú iba v jednotlivých stupňoch, napr.:

----	<i>citerior, ius</i>	----
----	<i>ulterior, ius</i>	<i>ultimus, a, um</i>
----	<i>interior, ius</i>	<i>intimus, a, um</i>
----	<i>prior, ius</i>	<i>primus, a, um</i>
----	<i>propior, ius</i>	<i>proximus, a, um</i>
<i>iuvenis, e</i>	<i>iunior, ius</i>	----
---- (<i>novus, a, um</i>)	<i>recentior, ius</i>	<i>recentissimus, a, um</i> (<i>novissimus, a, um</i>)
<i>senex</i>	<i>senior, ius</i>	----

- ✓ niektoré adjektíva používajú pozitív iba v pluráli, komparatív a superlatív však v oboch číslach, napr.:

<i>exterī, ae, a</i>	<i>exterior, ius</i>	<i>extrēmus, a, um</i>
<i>īnferī, ae, a</i>	<i>īnferior, ius</i>	<i>īnfimus, a, um</i> (<i>īmus, a, um</i>)
<i>posterī, ae, a</i>	<i>posterior, ius</i>	<i>postrēmus, a, um</i> (<i>postumus, a, um</i>)
<i>superī, ae, a</i>	<i>superior, ius</i>	<i>suprēmus, a, um</i> (<i>summus, a, um</i>)

Stupňovanie adverbíí

- ✓ komparatív adverbia je zhodný s tvarom neutra; superlatív adverbia tvoríme pridaním koncovky –ē:

<i>clārē</i>	<i>clārius</i>	<i>clārissimē</i>
<i>pulchrē</i>	<i>pulchrius</i>	<i>pulcherrimē</i>
<i>bene</i>	<i>melius</i>	<i>optimē</i>
<i>breviter</i>	<i>brevius</i>	<i>brevissimē</i>
<i>facile</i>	<i>facilius</i>	<i>facillimē</i>

Ukazovacie zámená

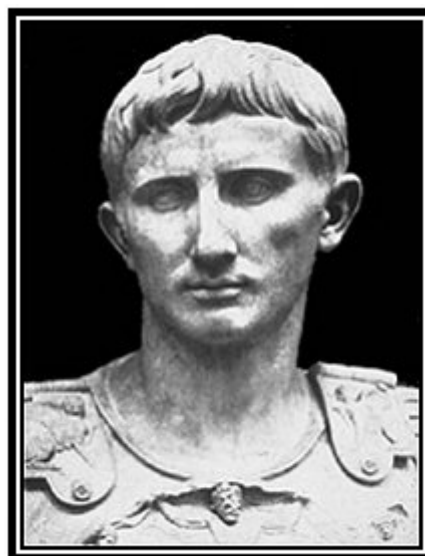
is, ea, id = ten, tá, to / on, ona, ono
hic, haec, hoc = tento, táto, toto (ten bližší)
iste, ista, istud = tentohľ'a, tátohl'a, totohl'a
ille, illa, illud = onen, oná, ono (ten vzdialenejší)
ipse, ipsa, ipsum = sám, sama, samo
īdem, eadem, idem = ten istý, tá istá, to isté

- ✓ ukazovacie zámená sa skloňujú podobne ako adjektíva 1. a 2. deklinácie s výnimkou G. a D. sg.:

G. sg. – *ius*
D. sg. – *ī*

	m.	sg. f.	n.		m.	pl. f.	n.
N.	<i>is</i>	<i>ea</i>	<i>id</i>		<i>iī (eī, ī)</i>	<i>eae</i>	<i>ea</i>
G.		<i>eius</i>			<i>eōrum</i>	<i>eārum</i>	<i>eōrum</i>
D.		<i>ei</i>				<i>iīs (eīs, īs)</i>	
Acc.	<i>eum</i>	<i>eam</i>	<i>id</i>		<i>eōs</i>	<i>eās</i>	<i>ea</i>
Abl.	<i>eō</i>	<i>eā</i>	<i>eō</i>			<i>iīs (eīs, īs)</i>	
N.	<i>hic</i>	<i>haec</i>	<i>hoc</i>		<i>hī</i>	<i>hae</i>	<i>haec</i>
G.		<i>huius</i>			<i>hōrum</i>	<i>hārum</i>	<i>hōrum</i>
D.		<i>huic</i>				<i>hīs</i>	
Acc.	<i>hunc</i>	<i>hanc</i>	<i>hoc</i>		<i>hōs</i>	<i>hās</i>	<i>haec</i>
Abl.	<i>hōc</i>	<i>hāc</i>	<i>hōc</i>			<i>hīs</i>	

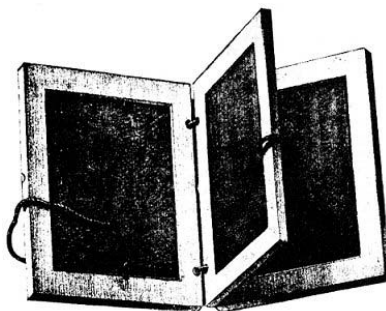
	m.	sg. f.	n.		m.	pl. f.	n.
N.	<i>īdem</i>	<i>eadem</i>	<i>idem</i>		<i>iīdem</i>	<i>eaedem</i>	<i>eadem</i>
G.		<i>eiusdem</i>			<i>(eīdem, īdem)</i>		
D.		<i>eidem</i>			<i>eōrundem</i>	<i>eārundem</i>	<i>eōrundem</i>
Acc.	<i>eundem</i>	<i>eandem</i>	<i>idem</i>		<i>iīsdem (eīsdem, īsdem)</i>		
Abl.	<i>eōdem</i>	<i>eādem</i>	<i>eōdem</i>		<i>eōsdem</i>	<i>eāsdem</i>	<i>eadem</i>
					<i>iīsdem (eīsdem, īsdem)</i>		
N.	<i>ille</i>	<i>illa</i>	<i>illud</i>		<i>illī</i>	<i>illae</i>	<i>illa</i>
G.		<i>illīus</i>			<i>illōrum</i>	<i>illārum</i>	<i>illōrum</i>
D.		<i>illī</i>				<i>illīs</i>	
Acc.	<i>illum</i>	<i>illam</i>	<i>illud</i>		<i>illōs</i>	<i>illās</i>	<i>illa</i>
Abl.	<i>illō</i>	<i>illā</i>	<i>illō</i>			<i>illīs</i>	

IX. Číslovky – Rímsky kalendár

1. Hōrae et diēs et mēnsēs et annī citissimē cēdunt. 2. Homō vīgintī annōrum est in flōre aetātis – adulēscēns est. Homō sexāgintā annōs nātus iam grandis nātū est – senex est. 3. Quot annōs nātus es? 4. Plūrimīs bēstiīs plērumque brevius spatium vītae ā nātūrā datur. 5. Arborum vīta est longissima, imprīmīs quercuum vīta quingentōrum vel sescentōrum vel plūrium annōrum est. 6. Mīlle annōs aut duo mīlia annōrum neque animal neque arbor complet. 7. Diēs est tempus vīgintī quattuor hōrārum, annus trecentōrum sexāgintā quinque vel sex diērum. 8. Mēnsis est duodecima pars annī. 9. Antīquissimīs temporibus apud Rōmānōs annus erat decem mēnsium. 10. Prīmus mēnsis Mārtius erat, alter Aprīlis, tertius Māius, quārtus Iūnius, quintus Quīntīlis, sextus Sextīlis, septimus September, octāvus Octōber, nōnus November, decimus December. 11. Prīmō mēnsis diēi nōmen erat Kalendae, quintō Nōnae, tertiō decimō Idūs. 12. Mēnisbus autem Mārtiō, Māiō, Iūliō, Octōbrī Nōnae erant diē septimō, Idūs quintō decimō. 13. Sed iam sub rēgibus annus Rōmānōrum duodecim mēnsēs habēbat. 14. Quotō annō post Chrīstum nātum nunc vīvimus? 15. Rōmānī annōs numerābant ab annō Urbis conditae, quī erat ante Chrīstum nātum septingentēsimus quinquāgēsimus tertius. 16. Quota hōra est? Quinta. 17. Hannibal Rōmānōs superābat prīmum ad Tīcīnum flūmen annō CCXVIII ante Chr. n., iterum ad Trebiam eōdem annō, tertium ad lacum Trasumennum annō CCXVII ante Chr. n., quārtum ad Cannās CCXVI ante Chr. n. 18. Aliī mēnsēs trīcēnōs diēs habent, aliī trīcēnōs singulōs. 19. Rēs pūblica nostra habet ad centiēs quinquē centēna mīlia incolārum. 20. Ter terna sunt novem. 21. Cōpiae nostrae ūnīs castrīs tenēbantur, hostium autem bīnīs aut trīnīs. 22. Ferrum septiēs gravius est quam aqua. 23. Priateľstvo je ako jedna myseľ v dvoch telách. 24. Tri veci zachovávajú život všetkých živočíchov: jedlo, nápoj a dýchanie. 25. Sedem hodín spať stačí. 26. Caesarov tábor bol z troch strán obohnáný priekopou širokou 16 stôp a hlbokou 12 stôp, štvrtá strana bola ohraničená riekou. 27. Hanibal už ako deväťročný bol s otcom vo vojenskom tábore. 28. Dionýsios bol vo veku 25 rokov pánom Syrakúz. 29. Rímska légia mala 10 kohort, 30 manipulov a 60 centúrií. 30. V Caesarových časoch mala centúria 50 vojakov, pred tým 100, ako vidieť zo samotného mena. 31. Celá rímska légia mala teda 6000 vojakov. 32. Kráľ poslal na pomoc spojencom 1500 pešiakov so 730 jazdcami. 33. Môj mladší brat má 25 rokov, v ktorom roku sa narodil? 34. Obyvateľom Európy je Amerika známa od roku 1492 po Kr. 35. Rímski konzuli mali po 12 lictoroch, diktátori po 24. 36. Zem je päťdesiatkrát väčšia ako mesiac. 37. Hanibal viedol z Hispánie do Itálie cez Alpy 50000 pešiakov, 9000 jazdcov a 37 slonov.

- a. vyhl'adajte a vypíšte si slovnú zásobu
- b. vety preložte
- c. v latinských vetách rozpíšte všetky použité číslice slovom
- d. v slovenských vetách vyjadrite všetky použité arabské číslice latinskými číslicami
- e. všetky číslice zo slovenských viet vyjadrite v latinskom preklade aj slovom
- f. preved'te na rímsky dátum: 15. marec 44 pred Kr., 31. október 1517, 29. august 1526, 14. júl 1789

Číslovky

I		1			
V		5	1789: 1000		M
X		10	700		DCC
L		50	80		LXXX
C		100	9		IX
D		500			MDCCLXXXIX
M		1000			

Rímske číslice	Základné číslovky	Radové číslovky	Podielové číslovky	Číslovkové príslovky násobné
I	<i>ūnus</i>	<i>prīmus</i>	<i>singulī</i>	<i>semel</i>
II	<i>duo</i>	<i>secundus (alter)</i>	<i>bīnī</i>	<i>bis</i>
III	<i>trēs</i>	<i>tertius</i>	<i>ternī</i>	<i>ter</i>
IV	<i>quattuor</i>	<i>quārtus</i>	<i>quaternī</i>	<i>quater</i>
V	<i>quīnque</i>	<i>quīntus</i>	<i>quīnī</i>	<i>quīnquiēs</i>
VI	<i>sex</i>	<i>sextus</i>	<i>sēnī</i>	<i>sexiēs</i>
VII	<i>septem</i>	<i>septimus</i>	<i>septēnī</i>	<i>septiēs</i>
VIII	<i>octō</i>	<i>octāvus</i>	<i>octōnī</i>	<i>octiēs</i>
IX	<i>novem</i>	<i>nōnus</i>	<i>novēnī</i>	<i>noviēs</i>
X	<i>decem</i>	<i>decimus</i>	<i>dēnī</i>	<i>deciēs</i>
XI	<i>ūndecim</i>	<i>ūndecimus</i>	<i>ūndēnī</i>	<i>ūndeciēs</i>
XII	<i>duodecim</i>	<i>duodecimus</i>	<i>duodēnī</i>	<i>duodeciēs</i>
XIII	<i>trēdecim</i>	<i>tertius decimus</i>	<i>ternī dēnī</i>	<i>ter deciēs</i>
XIV	<i>quattuordecim</i>	<i>quārtus decimus</i>	<i>quaternī dēnī</i>	<i>quater deciēs</i>
XV	<i>quīndecim</i>	<i>quīntus decimus</i>	<i>quīnī dēnī</i>	<i>quīnquiēs deciēs</i>
XVI	<i>sēdecim</i>	<i>sextus decimus</i>	<i>sēnī dēnī</i>	<i>sexiēs deciēs</i>
XVII	<i>septendecim</i>	<i>septimus decimus</i>	<i>septēnī dēnī</i>	<i>septiēs deciēs</i>
XVIII	<i>duodēvīgintī</i>	<i>duodēvīcēsīmus</i>	<i>duodēvīcēnī</i>	<i>duodēvīciēs</i>
XIX	<i>undēvīgintī</i>	<i>ūndēvīcēsīmus</i>	<i>undēvīcēnī</i>	<i>ūndēvīciēs</i>
XX	<i>vīgintī</i>	<i>vīcēsīmus</i>	<i>vīcēnī</i>	<i>vīciēs</i>
XXI	<i>ūnus et vīgintī</i> (<i>vīgintī ūnus</i>)	<i>ūnus et vīcēsīmus</i> (<i>vīcēsīmus prīmus</i>)	<i>singulī et vīcēnī</i> (<i>vīcēnī singulī</i>)	<i>semel et vīciēs</i> (<i>vīciēs semel</i>)
XXII	<i>duo et vīgintī</i> (<i>vīgintī duo</i>)	<i>alter et vīcēsīmus</i> (<i>vīcēsīmus alter</i>)	<i>bīnī et vīcēnī</i> (<i>vīcēnī bīnī</i>)	<i>bis et vīciēs</i>
XXVIII	<i>duodētrīgintā</i>	<i>duodētrīcēsīmus</i>	<i>duodētrīcēnī</i>	<i>duodētrīciēs</i>
XXIX	<i>undētrīgintā</i>	<i>undētrīcēsīmus</i>	<i>undētrīcēnī</i>	<i>undētrīciēs</i>
XXX	<i>trīgintā</i>	<i>trīcēsīmus</i>	<i>trīcēnī</i>	<i>trīciēs</i>
XL	<i>quadrāgintā</i>	<i>quadrāgēsīmus</i>	<i>quadrāgēnī</i>	<i>quadrāgiēs</i>
L	<i>quīnquāgintā</i>	<i>quīnquāgēsīmus</i>	<i>quīnquāgēnī</i>	<i>quīnquāgiēs</i>
LX	<i>sexāgintā</i>	<i>sexāgēsīmus</i>	<i>sexāgēnī</i>	<i>sexāgiēs</i>
LXX	<i>septuāgintā</i>	<i>septuāgēsīmus</i>	<i>septuāgēnī</i>	<i>septuāgiēs</i>
LXXX	<i>octōgintā</i>	<i>octōgēsīmus</i>	<i>octōgēnī</i>	<i>octōgiēs</i>
XC	<i>nōnāgintā</i>	<i>nōnāgēsīmus</i>	<i>nōnāgēnī</i>	<i>nōnāgiēs</i>
XCVIII	<i>nōnāgintā octō</i>	<i>nōnāgēsīmus octāvus</i>	<i>nōnāgēnī octōnī</i>	<i>nōnāgiēs octiēs</i>
IC	<i>nōnāgintā novem</i>	<i>nōnāgēsīmus nōnus</i>	<i>nōnāgēnī novēnī</i>	<i>nōnāgiēs noviēs</i>
C	<i>centum</i>	<i>centēsīmus</i>	<i>centēnī</i>	<i>centiēs</i>
CI	<i>centum ūnus</i>	<i>centēsīmus ūnus</i> (<i>centēsīmus prīmus</i>)	<i>centēnī singulī</i>	<i>centiēs semel</i>
CII	<i>centum duo</i>	<i>centēsīmus alter</i>	<i>centēnī bīnī</i>	<i>centiēs bis</i>

CC	<i>ducentī</i>	<i>ducentēsimus</i>	<i>ducēnī</i>	<i>ducentiēs</i>
CCC	<i>trecentī</i>	<i>trecentēsimus</i>	<i>trecēnī</i>	<i>trecentiēs</i>
CD	<i>quadringentī</i>	<i>quadringentēsimus</i>	<i>quadringēnī</i>	<i>quadringentiēs</i>
D	<i>quīngentī</i>	<i>quīngentēsimus</i>	<i>quīngēnī</i>	<i>quīngentiēs</i>
DC	<i>sescentī</i>	<i>sescentēsimus</i>	<i>sescēnī</i>	<i>sescentiēs</i>
DCC	<i>septingentī</i>	<i>septingentēsimus</i>	<i>septingēnī</i>	<i>septingentiēs</i>
DCCC	<i>octingentī</i>	<i>octingentēsimus</i>	<i>octingēnī</i>	<i>octingentiēs</i>
CM	<i>nōngentī</i>	<i>nōngentēsimus</i>	<i>nōngēnī</i>	<i>nōngentiēs</i>
M	<i>mīlle</i>	<i>mīllēsimus</i>	<i>singula mīlia</i>	<i>mīliēs</i>
MM	<i>duo mīlia</i>	<i>bis mīllēsimus</i>	<i>bīna mīlia</i>	<i>bis mīliēs</i>
MMM	<i>tria mīlia</i>	<i>ter mīllēsimus</i>	<i>terna mīlia</i>	<i>ter mīliēs</i>

→ základné číslovky (*numerālia cardinālia*)

- ✓ základnými číslovkami sa určuje počet, odpovedajú na otázku „koľko?“
- ✓ sklonné sú číslovky: 1-3, 200-900 a viac tisícov, ostatné sú nesklonné

	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	<i>ūnus</i>	<i>ūna</i>	<i>ūnum</i>	<i>duo</i>	<i>duae</i>	<i>duo</i>
G.		<i>ūnīus</i>		<i>duōrum</i>	<i>duārum</i>	<i>duōrum</i>
D.		<i>ūnī</i>		<i>duōbus</i>	<i>duābus</i>	<i>duōbus</i>
Acc.	<i>ūnum</i>	<i>ūnam</i>	<i>ūnum</i>	<i>duōs (duo)</i>	<i>duās</i>	<i>duo</i>
Abl.	<i>ūnō</i>	<i>ūnā</i>	<i>ūnō</i>	<i>duōbus</i>	<i>duābus</i>	<i>duōbus</i>

	m.	f.	n.	n.
N.	<i>trēs</i>		<i>tria</i>	<i>mīlia</i>
G.		<i>trium</i>		<i>mīlium</i>
D.		<i>tribus</i>		<i>mīlibus</i>
Acc.	<i>trēs</i>		<i>tria</i>	<i>mīlia</i>
Abl.		<i>tribus</i>		<i>mīlibus</i>

- ✓ stovky sa skloňujú ako adjektíva 1. a 2. deklinácie v pl., napr. *ducentī, ae, a*
- ✓ základné číslovky 1 – 1000 sú v postavení zhodného prívlastku, iba tisícky v pluráli majú platnosť substantívnu, t. j. substantívum, ktorého počet určujú sa nachádza v postavení nezhodného prívlastku napr.: *duo virī, sex fēminae*, ale! *tria mīlia mīlitum*
- radové číslovky (*numerālia ordinālia*)
- ✓ radovými číslovkami sa určuje poradie, odpovedajú na otázku „koľký?“
- ✓ skloňujú sa ako adjektíva 1. a 2. deklinácie, vo vete vystupujú v pozícii zhodného prívlastku napr. *octāva classis*
- podielové číslovky (*numerālia distribūtīva*)
- ✓ spolu s násobnými číslovkovými príslovkami sa používajú pri násobení napr. *bis bīnī sunt quattuor* (2x2=4)
- ✓ určuje sa nimi počet pomnožných podstatných mien napr. *bīna castra* (dva vojenské tábory)
- ✓ skloňujú sa ako pomnožné adjektíva 1. a 2. deklinácie, pričom v G. pl. majú koncovku – *um* napr. *bīnī, ae, a*
- číslovkové príslovky násobné (*adverbia numerālia multiplicātīva*)
- ✓ odpovedajú na otázku „po koľkokrát?“
- ✓ sú nesklonné
- ✓ ale pri vypočítavaní sa používajú adverbiá: *prīmum* (najprv), *deinde* (po druhé), *tum* (po tretie)... *postrēmō* (napokon)

Rímsky kalendár

- ✓ dni v mesiaci sa počítajú na základe troch pevne stanovených dní:

<i>Kalendae, ārum, f. (K.)</i>	→	1. deň v mesiaci
<i>Nōnae, ārum, f. (Nōn.)</i>	→	5. / 7. deň v mesiaci
<i>Idūs, uum f. (Īd.)</i>	→	13. / 15. deň v mesiaci

MILMO	→	<i>Mārtius, Iūlius, Maius, Octōber</i>	→	7. a 15. deň
ostatné mesiace			→	5. a 13. deň

- ✓ ak dátum pripadá na pevný deň v mesiaci, uvádza sa ablatívom časovým:

<i>Kalendīs Iānuāriīs</i>	=	1. január
<i>Nōnīs Decembribus</i>	=	5. december
<i>Idibus Mārtiīs</i>	=	15. marec

- ✓ ak dátum pripadá na deň pred pevným dňom, uvádzame ho pomocou výrazu *prīdiē* + Acc.:

<i>prīdiē Kalendās Iānuāriās</i>	=	31. december
<i>prīdiē Nōnās Decembrēs</i>	=	4. december
<i>prīdiē Idūs Mārtiās</i>	=	14. marec

- ✓ ak dátum pripadá na iný deň, uvádza sa, koľko dní chýba do najbližšieho nasledujúceho pevného dátumu (pričom sa počíta aj *terminus a quo* aj *terminus ad quem*), a to radovou číslovkou v Acc. sg. pomocou výrazu *ante diem*:

a. d. XII. Kal. Mart. = *ante diem duodecimum Kalendās Mārtiās* = 18. február
(*duodecimō Kalendās Martiī*)

- ✓ roky sa uvádzajú radovou číslovkou v Abl.:

A. D. MCCXCII. = *annō Dominī mīllēsīmō ducentēsīmō nōnāgēsīmō alterō*

X.

Zloženiny slovesa *esse* – Konjunktív prézenta slovesa *esse* a sloves 1. konjugácie – Konjunktív imperfekta slovesa *esse* a sloves 1. – 4. konjugácie – Absolútne použitie konjunktívov prézenta a imperfekta – Podmienkové vety (potenciálna a ireálna forma v prítomnosti)

1. Amīcī amīcīs adsunt, nunquam dēsunt. 2. Sī possumus, amīcīs adsumus et prōsumus, sed nōn possumus omnia omnēs. 3. Bone es, sī optimus esse nōn potes. 4. Salūs reī pūblicae suprema lēx est. 5. Adeste fidēlēs! 6. Adestōte omnēs animīs, quī adestis corporibus. 7. Reī pūblicae Rōmānae duo cōsulēs praeerant. 8. Per rīsum multum poteris cōgnōscere stultum. 9. Grātī sīmus ergā parentēs! 10. Nē sīmus sevērī iūdicēs aliōrum! 11. Nē sim salvus, sī vērum nōn dīcō. 12. Nē sit summum malum dolor, sed malum certē est. 13. Sit tibi terra levis! 14. Utinam temporis futūrī gnārī essēmus. 15. Utinam praeterita mūtāre possēmus. 16. Nihil vōbīs ad vītā beātā dēssēt, sī sapientēs essētis. 17. Nisi cīvēs salūtis patriae semper memorēs essent, patria in tūtō nōn esset. 18. Corpora ornāmus, etiam animōs ornēmus! 19. Tōtī orbī terrārum imperet, quī sibi ipsī nōn imperat, nōn meritō dīcitur vir magnus. 20. Utinam laudēs, quae laude digna sunt. 21. Nē excūsēmus vitia, sed vītēmus! 22. Avārus appellārer, sī dīvitiās nimis laudārem. 23. Rēs pūblica bene administrārētur, sī optimī eī praeessent. 24. Utinam nē nocērēs valētudinī tuae nīmīs voluptātibus. 25. Sī magistrōrum praeceptīs oboedirēs, nōn pūnirēris. 26. Nisi variīs negōtiīs impedīrer, ad tē accurrerem. 27. Sī omnibus crēderētis, saepe fallerēmini. 28. Chudobným chýba mnoho, lakomým všetko. 29. Bohatým a šťastným ľuďom nikdy nebudú chýbať priatelia. 30. Čo tebe osožilo, môže iným škodiť. 31. Kiež by sme boli bohatší! 32. Buď priateľom tomu, kto je najlepší! 33. Vždy pamätajme¹³ na svojich rodičov a učiteľov! 34. Kiež by tvoji rodičia boli svedkami tejto tvojej slávy! 35. Nik nemôže byť bez cnosti blažený. 36. Keby ste neboli spokojní so svojím osudom, nikdy by ste neboli šťastní. 37. Duch nech vládne telu! 38. Veril by som ti, keby si často nemenil svoje názory. 39. Keby si iným škodil, iní by škodili tebe.

- vyhl'adajte a vypíšte si slovnú zásobu
- vety preložte
- vyjadrite vetu č. 20 ako želanie nesplniteľné v prítomnosti
- podmienkové vety č. 22, 23, 25 – 27, 38 s 39 vyjadrite ako podmienku potenciálnu v prítomnosti

*Zloženiny slovesa *esse**

- ✓ rovnako ako sloveso *esse* sa časujú aj jeho zloženiny vytvorené pridaním príslušných predpôn napr.:

absum, abesse, āfuī, āfutūrus = som vzdialený, som neprítomný

adsum, adesse, adfuī (affuī), adfutūrus (affutūrus) = som prítomný, pomáham

dēsum, dēesse, dēfuī, dēfutūrus = chýbam (niekomu)

insum, inesse, –, – = som v (niečom)

intersum, interesse, interfuī, interfutūrus = som medzi (niečím), zúčastňujem sa

obsum, obesse, obfuī (offuī), obfutūrus (offutūrus) = škodím

praesum, praeesse, praefuī, praefutūrus = som na čele

supersum, superesse, superfuī, superfutūrus = ostávam, zvyšujem

- ✓ zloženina *prōsum, prōdesse, prōfuī, prōfutūrus* (= byť prospešný) používa predponu *pro–*, ak sa príslušný tvar slovesa *esse* začína na spoluhlásku (napr. *prōsumus*) a predponu *prod–*, ak sa príslušný tvar slovesa *esse* začína na samohlásku (napr. *prōderāmus*)

¹³ Preložte pomocou výrazu *memor esse* + G.

- ✓ zloženina *possum, posse, potuī*, – (= môcť) používa predponu *pos-*, ak sa príslušný tvar slovesa *esse* začína na spoluhlásku (napr. *possunt*) a predponu *pot-*, ak sa príslušný tvar slovesa *esse* začína na samohlásku (napr. *poterō*)
→ ale! infinitív prézenta: *posse*

Konjunktív prézenta slovesa *esse*

Sg.	Pl.
1. <i>sim</i>	1. <i>sīmus</i>
2. <i>sīs</i>	2. <i>sītis</i>
3. <i>sit</i>	3. <i>sint</i>

Konjunktív prézenta sloves 1. konjugácie

- ✓ konjunktív prézenta sloves 1. konjugácie sa tvorí pomocou znaku *-e-*, ktorým nahrádzame kmeňovú samohlásku *-a-*:

actīvum		passīvum	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. <i>laud-e-m</i>	1. <i>laud-ē-mus</i>	1. <i>laud-e-r</i>	1. <i>laud-ē-mur</i>
2. <i>laud-ē-s</i>	2. <i>laud-ē-tis</i>	2. <i>laud-ē-ris</i>	2. <i>laud-ē-minī</i>
3. <i>laud-e-t</i>	3. <i>laud-e-nt</i>	3. <i>laud-ē-tur</i>	3. <i>laud-e-ntur</i>

- ✓ použitie konjunktívu prézenta v absolútnom postavení:
→ potenciálny konjunktív – iba 1., 2., 3. os. sg. (*vyjadruje aj opatrný úsudok*) (záporka **nōn**):
Existimēs? = Myslel by si?
→ konjunktív vôle (záporka **nē**)
- vyzývací konjunktív = rozkaz v 1. os. pl.
Laudēmus! = Chváľme!
- rozkazovací konjunktív = nahrádza rozkaz v 3. os. sg. aj pl. (môže sa použiť aj v 2. os. namiesto imperatívu)
Laudētur Iēsūs Chrīstus! = Pochválen buď Ježiš Kristus!
→ rozvažovací konjunktív – najmä v 1. os. sg. v opytovacej vete (záporka **nōn**)
Quid clāmem? = Čo mám kričať?
→ želačí konjunktív – splniteľné želanie v prítomnosti, resp. v budúcnosti (záporka **nē**)
Utinam venīre possīs. = Kiež môžeš prísť.
Utinam nē obsītis. = Kiež neškodíte.
→ prípustkový konjunktív pre prítomnosť (záporka **nē**)
Multa possit, nōn omnia potest homō. = Aj keď človek môže mnoho, nemôže všetko.

Konjunktív imperfekta slovesa *esse*

Sg.	Pl.
1. <i>essem</i>	1. <i>essēmus</i>
2. <i>essēs</i>	2. <i>essētis</i>
3. <i>esset</i>	3. <i>essent</i>

Konjunktív imperfekta sloves 1. – 4. konjugácie

- ✓ konjunktív imperfekta všetkých sloves sa tvorí pridaním osobných koncoviek k tvaru aktívneho infinitívu prézenta:

TVORENIE: AKTÍVNY NEURČITOK + OSOBNÉ KONCOVKY

laudārem
delērem
legerem
caperem
audīrem
essem
possem

- ✓ použitie konjunktívu imperfekta v absolútnom postavení:
 - potenciálny konjunktív – dej možný v minulosti iba v týchto prípadoch (záporka **nōn**):
 - cernerēs* = bol by si videl
 - putārēs* = bol by si myslel
 - crederēs* = bol by si veril
 - vidērēs* = bol by si videl
 - irreálny konjunktív – neskutočný dej v prítomnosti (záporka **nōn**)
 - laudārem* = chválil by som
 - rozvažovací konjunktív v minulosti – najmä v 1. os. sg. v opytovacej vete (záporka **nōn**)
 - Quid facerem?* = Čo som mal robiť?
 - želačí konjunktív – nesplniteľné želanie v prítomnosti, resp. v budúcnosti (záporka **nē**)
 - Utinam nē manērēs!* = Kiež by si neostal.

Podmienkové vety

→ reálna forma:

sī = ak
nisi = ak nie

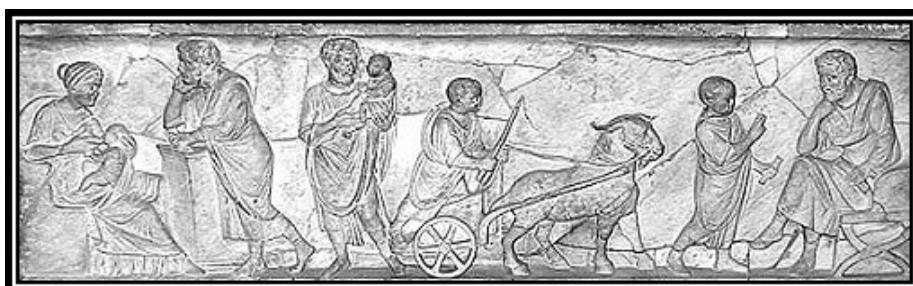
- ✓ v obidvoch častiach súvetia je použitý indikatív časov napr.:
 - Sī possum, tibi adsum.* = Ak môžem, pomôžem ti.
- potenciálna forma v prítomnosti:

sī = ak by
nisi = ak by nie

- ✓ v obidvoch častiach súvetia je použitý konjunktív prézenta napr.:
 - Sī possim, tibi adsim.* = Ak by som mohol, pomohol by som ti.
- ireálna forma v prítomnosti:

sī = keby
nisi = keby nie

- ✓ v obidvoch častiach súvetia je použitý konjunktív imperfekta napr.:
 - Sī possem, tibi adessem.* = Keby som mohol, pomohol by som ti.

XI.

Neurčité zámená *nemo* a *nihil* – Konjunktív prézenta slovíes 2. – 4. konjugácie – Účelové vety – Akuzatív s infinitívom

1. Haec sit prīma lēx virtūtis, ut nōbīs ipsīs imperēmus. 2. Omnēs ōrāmus et ōrābimus, ut nōbīs parentēs quam diūtissimē serventur. 3. Cūrāte, nē ā malīs laudēminī. 4. Optō, ut ā vōbīs semper lauder. 5. Semper optābāmus, nē cupiditātēs nōbīs imperārent, ut liberī essēmus. 6. Apud Rōmānōs lēx erat, ut quotannīs magistrātūs creārentur. 7. Semper studēbāmus, nē inter hominēs malōs numerārēmur. 8. Servī pārent propter metum, hominēs autem liberī pāreant propter officium. 9. Amēmus patriam, pāreāmus magistrātuī. 10. Cūrō, ut valeam. 11. Rīsum teneātis, amīcī! 12. Lēx brevis estō, ut etiam ab imperītīs memoriā teneātur. 13. Utinam nātūrā, nōn poenā ab iniūriā arceāminī! 14. Vīvat, crēscat, flōreat alma māter nostra! 15. Sī stās, vidē, nē cadās. 16. Bella gerant aliī, tū fēlīx Austria nūbe! 17. Cūrāte, ut cupiditātēs vestrās opprimātis. 18. Sī honesta sunt, quae agis, omnēs sciant. 19. Memoriā cottīdiē exerceāmus, nē minuātur. 20. Audiātur et altera pars! 21. Videant cōsulēs, nē dētrīmentum rēs pūblica capiat. 22. Catō dīcēbat: „Ante senectūtem cūrābam, ut bene vīverem, in senectūte cūrō, ut bene dē vītā dēcēdam.“ 23. Lēx erat, nē cīvis Rōmānus vincīrētur. 24. Catō Rōmānōs saepe monēbat, ut Carthāgō dēlērētur et dīruerētur. 25. Persae crēdēbant sōlem esse deum. 26. Pācem bellō parārī dīcunt. 27. Brevī tempore multōs vērum nōn dīcere cognōscētis. 28. Semper memoriā teneāmus nōs ā parentibus ēducārī, alī, vestīrī. 29. Audiō mātrem meam iam nōn vīvere, eam mortuam esse crēdere nōn possum. 30. Sōcratēs dīcēbat sē nihil scīre. 31. Magnōs dolōrēs tempore minuī et morte fīnīrī nōtum est. 32. Nēminem ante mortem beātum appellārī posse putāmus. 33. Staraj sa, aby si vždy zachovával zákony Božie aj ľudské! 34. Rodičia sa starali, aby deti dobre vychovali. 35. Themistokles sa veľmi usiloval, aby hriechy mladosti napravil hrdinskými činmi. 36. Spartania sa starali, aby telá chlapcov cvičili prácou. 37. Vojaci udatne bojovali, aby oslobodili vlasť od cudzej nadvlády. 38. Nech odpočíva v pokoji! 39. Neverme ľudom, ktorí nás príliš chvália. 40. Vodca pred bitkou napomína vojakov, aby sa nebáli prudkého útoku nepriateľov. 41. Vojny nech vedú iní, vy zachovávajú pokoj! 42. Uši máte, aby ste počúvali, oči, aby ste videli. 43. Vodca nariaďuje vojakom, aby tábor opevnili násypom vysokým 15 stôp. 44. Poslúchajme, aby sme nebolí trestaní. 45. Často ste boli napomínaní, aby ste všetkým neverili. 46. Rimania mali zákon, aby sa telá mŕtvych v meste nepochovávali. 47. Veríme, že ľudská duša je nesmrteľná. 48. Často som ťa napomínal, aby si sa dobre učil, ale počúvam, že sa učíš zle. 49. Posol hovorí, že nepriatelia ustupujú a že víťazstvo spojencov je isté. 50. Verte, že lakomci nie sú spokojní, vždy im niečo chýba.¹⁴ 51. O Sokratovi rozprávajú, že nebol pekný. 52. Chválili by sme vás, keby sme vedeli, že ste hodní chvály. 53. Kto vraví, že nič nevie, vie často viac ako tí, ktorí hovoria, že vedľa mnoho.

a. vyhl'adajte a vypíšte si slovnú zásobu

b. vety preložte

c. vyjadrite vety č. 4, 42 a 43 v minulosti

d. podmienkovú vetu č. 18 vyjadrite ako podmienku potenciálnu v prítomnosti a aj ako podmienku ireálnu v prítomnosti

e. podmienkovú vetu č. 52 vyjadrite ako podmienku potenciálnu v prítomnosti a aj ako podmienku reálnu

¹⁴ Vyjadrite dvomi zápormi (nikdy a nič).

Neurčité zámená *nēmō* (nikto) a *nihil* (nič)

N.	<i>nēmō</i>	<i>nihil</i>
G.	<i>nūllūs</i>	<i>nūllūs reī</i>
D.	<i>nēminī</i>	<i>nūllī reī</i>
Acc.	<i>nēminem</i>	<i>nihil</i>
Abl.	<i>nūllō</i>	<i>nūllā rē</i>

- ✓ v jednej latinskej vete môže byť iba jeden zápor napr.
Nēmō clāmat. = Nikto nekričí.
- ✓ ak sa v jednej latinskej vete vyskytujú dva zápory, znamená to ostrý klad napr.
Nēmō nōn clāmat. = Všetci kričia.

Konjunktív prézenta sloviess 2. – 4. konjugácie

- ✓ tvoríme ho pomocou znaku **-a-**, ktorý pripájame k základu slovesa:

II. <i>dēle-a-m</i>	<i>dēle-ā-mus</i>	<i>dēle-a-r</i>	<i>dēle-ā-mur</i>
III. <i>leg-a-m</i>	<i>leg-ā-mus</i>	<i>leg-a-r</i>	<i>leg-ā-mur</i>
III. <i>capi-a-m</i>	<i>capi-ā-mus</i>	<i>capi-a-r</i>	<i>capi-ā-mur</i>
IV. <i>audi-a-m</i>	<i>audi-ā-mus</i>	<i>audi-a-r</i>	<i>audi-ā-mur</i>

Účelové vety

- ✓ sú to vedľajšie vety (V. V.), ktoré vyjadrujú účel hlavnej vety (H. V.)
- ✓ v H. V. sa nachádzajú (alebo sa môžu doplniť) výrazy preto (*ideō, idcirco*), s tým úmyslom (*eō cōnsiliō, eā mente*)
- ✓ V. V. účelové sa uvádzajú spojkou:

ut = aby
nē = aby nie

- ✓ vo vedľajšej vete účelovej (po spojke *ut* alebo *nē*) je použitý závislý tvar slovesa podľa pravidla:

H. V.: hlavný čas	➡	V. V.: konjunktív prézenta
H. V.: vedľajší čas	➡	V. V.: konjunktív imperfekta

→ za hlavný čas sa v latinčine považujú všetky prítomné a budúce časy

→ za vedľajší čas sa v latinčine považujú všetky minulé časy

Príklad:

Veniō, ut tē videam. = Prichádzam, aby som ťa videl.

Veniēbam, ut tē vidērem. = Prišiel som, aby som ťa videl.

- ✓ typom účelových viet sú aj snahové vety – obsahujú tzv. *verba postulandī, curandī, agendī* t. j. slovesá znamenajúce žiadať, prosiť, napomínať napr.:

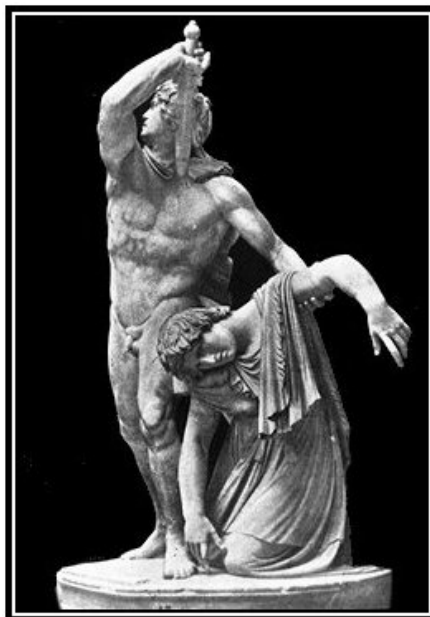
petere, postulāre, rogāre (= žiadať)
orāre (= prosiť)
monēre (= napomínať)
cūrāre (= starať sa)
studēre, operam dāre (= usilovať sa)
permittere, concēdere (= dovoliť)

Príklad:

Dux mandat, ut omnēs pugnent. = Vojvodca nariaďuje, aby všetci bojovali.

Akuzatív s infinitívom

- ✓ je to väzba osobného a vecného predmetu pri niektorých slovesách, keď vecný predmet je vyjadrený infinitívom
- ✓ v latinčine sa vyskytuje najmä po slovesách hovorenia, zmyslového vnímania a myslenia:
dīcere (= hovoriť), *nuntiāre* (= oznamovať), *respondēre* (= odpovedať)
sentīre (= cítiť), *audīre* (= počuť), *vidēre* (= vidieť)
cōgnōscere (= poznávať), *intelligere* (= rozumieť), *scīre* (= vedieť), *putāre* (= myslieť), *spērāre* (= dúfať), *crēdere* (= veriť)
- ✓ vyskytuje sa však aj po neosobných výrazoch (tu v postavení podmetu):
aequum est, iustum est (= je spravodlivé), *fās est* (= je dovolené), *nefās est* (= nie je dovolené), *cōstat, nōtum est* (= je známe), *spēs est* (= je nádej), *opīnō est* (= je mienka), *necesse est, opus est* (= je potrebné), *nuntiātur* (= oznamuje sa), *dictum est, trāditum est* (= bolo oznámené)
- ✓ do slovenčiny ho prekladáme vedľajšou vetou, ktorú uvádza spojka „že“, pričom podmetom tejto vedľajšej vety je akuzatív z latinskej väzby a prísudkom infinitív z latinskej väzby napr.
Videō patrem venīre. = Vidím, že otec prichádza.
- ✓ ak akuzatívom vyjadrujeme konkrétnu osobu, ktorá niečo robí (1. a 2. osoba sg. a pl.), používa sa akuzatív osobných zámen napr.
Magister scit tē industrium esse. = Učiteľ vie, že si usilovný.
- ✓ ak akuzatívom vyjadrujeme 3. osobu, ktorá je zhodná s podmetom riadiaceho slovesa, používa sa akuzatív zvratného zámena *sē* napr.
Puella putat sē pulchram esse. = Dievča si myslí, že je pekné.
- ✓ ak akuzatívom vyjadrujeme 3. osobu, ktorá nie je zhodná s podmetom riadiaceho slovesa, používa sa akuzatív ukazovacieho zámena napr.
Puer clāmat: audīmus eum clāmāre. = Chlapec kričí: počujeme, že kričí.
- ✓ v prípade, ak aj infinitív vo väzbe akuzatívu s infinitívom má pri sebe predmet v akuzatíve a hrozí ich zámena (z dôvodu voľného slovosledu), potom sa táto väzbu prevádza do pasíva napr.
Viātor nuntiat Rōmanōs hostēs vincere. = Posol oznamuje, že Rimania porážajú nepriateľov / že nepriatelia porážajú Rimanov.
→ *Viātor nuntiat hostēs ā Rōmanīs vincī.* = Posol oznamuje, že Rimania porážajú nepriateľov (nepriatelia sú Rimanmi porážaní).

XII.

Menné tvary slovesné tvorené z prízmeného kmeňa (participium prízenta aktíva, gerundívum, gerundium) – Perfektný kmeň – Indikatív perfekta, plusquamperfekta a futúra II. slovesa esse a pravidelných slovies – Prehľad indikatívnych vedľajších viet

1. Errantī viam mōnstrā! 2. Pessimum genus hominum sunt laudentēs. 3. Sērō venientibus ossa. 4. Līberī, sitientēs et ēsuriētēs ad cēnam venīte! 5. Virō probō fidem habēmus etiam nōn iūrantī, mendācī hominī nē vērū quidem dīcentī crēdimus. 6. Scrībēre scrībendō, dīcendō dīcere discēs. 7. Ars tacendī difficilis est: saepe et tacēs vultus vōcem verbaque habet. 8. Multī cupidī rēgnandī, sed paucōrum ingenia apta sunt ad rēgnandum. 9. Lacedaemonī cibōs labōrandō, ēsuriendō, sitiendō condiēbant. 10. Nōtum est fame cibōs optimē condīrī. 11. Breve tempus aetātis satis longum est ad bene honestēque vīvendū. 12. Nihil agendō hominēs malē agere discunt. 13. Modus adhibendus est in pūniendō. 14. Tibi glōriaē cupiditās coērcenda est. 15. Optandum est, ut sit mēns sāna in corpore sānō. 16. Aestimanda sunt, non numeranda iudicia. 17. Boni libri legendi sunt, mali prorsus vitandi. 18. Laudēmus laudanda, vituperēmus vituperanda! 19. Puer fuī, nunc iuvenis sum, etiam tū cottīdiē mūtāris. 20. Hodīē nōn es, quī herī fuistī, neque crās eris. 21. Fuit Īlium, fuit rēgnū Priamī, ubi ōlim magnifica aedificia fuērunt, nunc ruīnae sunt. 22. Fuistisne herī in urbe? Fuimus, antēa in silvā fuērāmus. 23. Lībertīnī erant, quī servī fuerant. 24. Saepe iī, quī prōdesse potuērunt, obfuērunt. 25. Dōnec eris fēlīx, multōs numerābis amīcōs, tempora sī fuerint nūbila, sōlus eris. 26. Dōlōrem sī nōn potuerō frangere, tamen occultābō. 27. Etsī āfuistis ā culpā, sūspiciō tamen superfuit. 28. Nōn sōlum praesentibus, sed etiam absentibus amīcīs fīdem servābimus. 29. Avāritiam nunquam laudāvī neque invidiae unquam servīvī, quamquam pauper fuī. 30. Quō plūra parāvistī, eō plūra dēsīderās. 31. Tertiō bellō Pūnicō P. Cornēlius Scīpiō Africānus Carthāginem expugnāvit et incendiō dēlēvit. 32. Caesaris temporibus flūmen Rhēnus imperium populī Rōmānī finīvit. 33. In errore nōn persevērāvimus. 34. Aristīdem cognōmine Iūstum appellāvērunt. 35. Saepe tē, puer, monuī, ut prūdētiōr essēs. 36. Imprūdētiā tibi maximē nocuistī. 37. Quī tacuērunt, rārō nocuērunt. 38. Quia nōn tacuerās, multīs displicuistī. 39. Nēmō umquam omnibus placuit. 40. Graecī Trōiam, quam novem annōs oppugnāverant, decimō annō expugnāvērunt et vāstāvērunt. 41. Scīpiō sortem Carthāginis, quam ipse dēlēverat, dēflēvit. 42. Quōs sociōs dōlōrum habueram, amīcōs retinuī. 43. Plūra scrībā, cum ōtium habuerō. 44. Sī lēgibus nōn pārueris, pūniēris. 45. Quī aequam mentem in calamitāte servāverint, levius calamitātem tolerābunt. 46. Nikdy sme neboli priateľmi nečestných ľuďí. 47. Teraz môžem mnoho, čo som prv nemohol. 48. Lepšie časy budú, až budú ľudia lepší. 49. Ak budeš bojazlivý, nezvíťaziš. 50. Priatelia, ktorým ste v nešťastí prospeli, aj vám neskoršie pomohli. 51. Hlúpe sú tieto tvoje slová: „Budem pomáhať tým, ktorí prv mne pomôžu.“ 52. Mnoho chýba tým, ktorí mnoho žiadajú. 53. Klamárom neverím, ani keď hovoria pravdu. 54. Ustúp odporujúceму! 55. Ľudia majú schopnosť hovoriť a moc škodiť. 56. Vyhováraním sa niekedy obviňujeme. 57. Ako je kôň na beh, vták na lietanie, tak sa človek zrodil na poznávanie a konanie. 58. Mladíci majú mlčať a počúvať, keď starci rozprávajú. 59. Vieme, že všetci ľudia raz musia opustiť svet. 60. Treba dobre vychovávať tých, ktorí budú raz vychovávať iných. 61. Pre blažený život potrebujeme múdrosť a skromnosť. 62. Ak sú dve zlé, väčšiemu sa treba vyhnúť, menšie voliť. 63. Pamätaj, že máš rodičov ctieť a milovať. 64. Hanibal svojím príchodom do Itálie Rimanov veľmi vydesil. 65. Aténčania opevnili mesto mohutnými hradbami, aby ho mohli lepšie brániť. 66. Vždy budeme vďační tým, ktorí nás vychovali a vzdelali. 67. Roku 146 pred Kr. zničili Rmania dve mocné a kvitnúce mestá, Kartágo a Korint. 68. Perzský kráľ Dareios vypravil proti Grékom veľké loďstvo, pretože vypálili Sardy. 69. Pochválili sme vás, lebo ste nezotrvali v chybe. 70. Bol som v meste viac dní, ako som bol myslel. 71. Čo kvitlo 100 rokov, zničila často bitka jedného dňa. 72. Kto si zachová

dobrú povest', bude dosť bohatý. 73. Ak skrotíš svoje vášne, budeš slobodný. 74. Keď si telo dobre vycvičíš v mladosti, budeš mať dobré zdravie aj v starobe.

- vyhľadajte a vypíšte si slovnú zásobu
- vety preložte
- vetu č. 42 dajte do budúceho času
- vety č. 26, 44, 72 a 74 dajte do minulého času
- vetu č. 35 dajte do prítomného času

Menné tvary slovesné vytvorené od prítomného kmeňa

→ *participium praesentis actīvi* (= prídavné prítomné činné)

- ✓ tvoríme ho pridaním koncovky *-ns* k základu slovies:

I.	<i>laudā-</i>	} <i>-ns</i> }	} <i>-ntis</i>
II.	<i>delē-</i>		
III.	<i>leg-</i>		
	<i>capi-</i>		
IV.	<i>audi-</i>	} <i>-ē-ns</i> }	

- ✓ skloňujeme ho ako jednovýchodné adjektívum 3. deklinácie
ale! v Abl. sg. môže mať aj koncovku *-e*, pokiaľ si podrží svoj slovesný význam
dē sapientī homine = o rozumnom človeku
ale! *dē multa sapiente homine* = o človeku, ktorý mnohému rozumie
- ✓ sloveso *esse* tvorí *participium praesentis actīvi* iba od svojich zloženín *absum* a *praesum*:

absens, ntis = neprítomný

praesēns, ntis = prítomný

- ✓ do slovenčiny ho môžeme prekladať podľa významu prechodníkom, prídavným prítomným činným, prídavným menom, alebo (najčastejšie) vedľajšou vetou (vzťažnou, dôvodovou, časovou, podmienkovou, prípustkovou etc.) napr.

Magister discipulum cum industriā labōrantem laudat. = Učiteľ chváli žiaka, ktorý (keď / pretože) usilovne pracuje.

→ *gerundivum* (slovesné prídavné meno s významom trpným)

- ✓ tvoríme ho pridaním koncovky *-ndus, -nda, -ndum* k základu slovies:

I.	<i>lauda-</i>	}	<i>-ndus, a, um</i>
II.	<i>delē-</i>		
III.	<i>leg-</i>		
	<i>capi-</i>	}	<i>-e-ndus, a, um</i>
IV.	<i>audi-</i>		

- ✓ skloňujeme ho ako adjektíva 1. a 2. deklinácie
- ✓ vyjadruje niečo, čo sa má alebo musí stať
- ✓ vo vete sa môže vyskytovať v pozícii zhodného prívlastku napr.

- Verba memoriā tenēnda discimus.* = Učíme sa slová, ktoré si treba pamätať.
- ✓ najčastejšie sa však vo vete vyskytuje v pozícii doplnku slovesa *esse*
→ tzv. opisné časovanie trpné:
Mihi puer laudandus est. = Musím pochváliť chlapca.
→ datívom pôvodcu vyjadrujeme osobu, ktorá niečo musí (je povinná) vykonať
→ gerundívum neprechodných slovies sa používa iba v neosobnom tvare (3. os. sg.)
napr. *Lēgibus pārēndum est.* = Zákony treba poslúchať.
 - ✓ gerundívum môže byť doplnkom aj pri slovesách:
dāre (= dať), *cūrāre* (= starať sa), *concēdere* (= dovoliť), *mittere* (= poslať), *suscipere* (= poberať) etc.
→ gerundívum pri nich vyjadruje účel napr.
Caesar pontem in Ararī flūmine faciendum cūrāvit. = Caesar dal postaviť most cez rieku Arar.
- *gerundium* (slovesné podstatné meno)
- ✓ tvoríme ho z neutra gerundíva, ktoré potom skloňujeme iba v sg.:
G. ars legendī = umenie čítať
D. operam dō legendō = venujem sa čítaniu
Acc. liber ad legendum = kniha na čítanie
Abl. legendō discimus = čítaním sa učíme
 - ✓ ak má *gerundium* pri sebe predmet v akuzatíve, spravidla sa mení na gerundívum, pričom výsledné spojenie nadobúda svoje gramatické kategórie takto:
→ *gerundium* určuje pád
→ predmet pri *gerundiu* určuje číslo a rod napr.
librōs legendō discimus → *librīs legendīs discimus*

Perfektný kmeň

- ✓ perfektný kmeň väčšiny slovies 1., 2. a 4. konjugácie je zakončený na *-v-*, resp. *-u-*:
I. *laudāre* → *laudāv-*
II. *dēlēre* → *dēlēv-*
monēre → *monu-*
IV. *audīre* → *audīv-*
- ✓ perketný kmeň slovesa *esse* → *fu-*
- ✓ v slovníkovom tvare sa perfektný kmeň uvádza na treťom mieste spolu s koncovkou ind. perf. akt.: *laudō, āre, āvī, ātum*
- ✓ indikatív perfekta aktíva vytvoríme pridaním koncoviek:

Sg.	Pl.
1. <i>-ī</i>	1. <i>-imus</i>
2. <i>-istī</i>	2. <i>-istis</i>
3. <i>-it</i>	3. <i>-ērunt</i>

- ✓ indikatív perfekta aktíva vyjadruje jednodobý, skončený dej v minulosti do slovenčiny ho zvyčajne prekladáme dokonavým vidom slovesa v minulom čase napr.
laudāvī = pochválil som
- ✓ indikatív plusquamperfekta aktíva vytvoríme pridaním koncoviek:

Sg.	Pl.
1. <i>-eram</i>	1. <i>-erāmus</i>
2. <i>-erās</i>	2. <i>-erātis</i>
3. <i>-erat</i>	3. <i>-erant</i>

- ✓ indikatív plusquamperfekta aktíva vyjadruje minulé dej, ktorý sa odohral pred iným dejom v minulosti → používa sa najmä v indikatívnych vedľajších vetách napr.

Puerum laudāvi, quī cum industriā laborāverat. = Pochválil som chlapca, ktorý usilovne pracoval.

- ✓ indikatív futúra II. (*futūrī exāctī*) vytvoríme pridaním koncoviek:

Sg.	Pl.
1. – <i>erō</i>	1. – <i>erimus</i>
2. – <i>eris</i>	2. – <i>eritis</i>
3. – <i>erit</i>	3. – <i>erint</i>

- ✓ indikatív futúra II. aktíva vyjadruje budúci dej, ktorý sa odohrá pred iným dejom v budúcnosti → používa sa najmä v indikatívnych vedľajších vetách napr.

Sī bene laborāveris, omnēs tē amābunt. = Ak budeš dobre pracovať, všetci ťa budú mať radi.

Prehľad indikatívnych vedľajších viet

- ✓ vety vzťahné

→ spojka: *quī, quae, quod* (vzťahné zámeno)

- ✓ vety dôvodové

→ spojky: *quod*
quia
quoniam } pretože, lebo

- ✓ vety podmienkové – reálna forma

→ spojky: *sī* → ak
nisi → ak nie

- ✓ vety časové

→ spojky: *dum*
dōnec
quoad
quamdiū } medzitým čo, zatiaľ čo
pokiaľ, zakiaľ, kým

- ✓ vety prípustkové

→ spojka: *quamquam* → hoci

XIII.

Konjunktív perfekta a plusquamperfekta aktíva – Absolútne použitie konjunktívu perfekta a plusquamperfekta – Cum historicum – Podmienková veta potenciálna a ireálna v minulosti – Infinitív perfekta aktíva

1. Malus cīvis Gnaeus Carbō fuit, fuerit aliīs, tibi quandō fuit? 2. Nē potuerim commūnī salūtī prōdesse, tamen voluntās mihi nōn dēerat. 3. Cui Hector nōtus fuisset, nisi Homērus esset? 4. Rēx vincere potuisset, sī cōpiīs ipse praefuisset et pugnae interfuisset. 5. Utinam hanc sūspiciōnem vītāre potuissētis! 6. Amīcīs prōfuisse magna, patriae in perīculīs fuisse auxiliō māxima laus est. 7. Athēniēnsēs contrā Persās fortissimē pugnāvisse et victōriam ab iīs reportāvisse cōstat. 8. Sōlāmen miserīs sociōs habuisse malōrum. 9. Mē prīncipibus placuisse virīs cōgnōscēs. 10. Dēmostenem vītā venēnō fīnīvisse Plūtarchus narrat. 11. Peccāverim: tamen in peccātō nōn persevērāvī. 12. Nē tū mē monueris! 13. Patriae in perīculō prōdesse nē dubitāveritis! 14. Multī nisi poenam timuissent, lēgibus nōn pāruiissent. 15. Utinam Rōmānī virtūtem bellicam semper servāvissent! 16. Rōmānī montem Capitōlīnum, arcem Rōmānam, iam antīquissimīs temporibus bene mūnīverant: tamen Gallī arcem expugnāvissent, nisi ānserēs Manlium, quī arcī praeerat, magnō clāmōre ex somnō excitāvissent. 17. Graecī Trōiam cum expugnāvissent, incendiō dēlēverunt. 18. Cum hostēs appropinquārent, mīlitēs quam celerimē castra mūniēbant: quae cum mūnīvissent, impetum hostium sine metū expectāvērunt. 19. Alexandrum, cum in Hellēspontō nāvigāret, Neptūnō taurum immolāvisse narant. 20. Multīs placērēs, nisi omnibus placēre studuissēs. 21. I keď som nebol najusilovnejší, predsa som škole nikdy nebol na ťarchu. 22. Kiež by táto povest' nebola bývala pravdivá. 23. Keby boli bývali zmluvy národom posvätné, nebolo by bývalo toľko vojen. 24. Porážka nepriateľov by bola väčšia, keby našmu vojsku nebolo chýbalo jazdectvo. 25. Čítali sme, že husi zachránili krikom Kapitól, pevnosť mesta Ríma. 26. Je známe, že v gréckych mestách kvitli vedy a umenia. 27. Dejepisci rozprávajú, že Alexander Veľký nevedel skrotiť svoje vášne. 28. Hoci som nepočul vaše reči, mohol som čítať vaše knihy. 29. Kiež máte stále na pamäti, že najlepši občania vždy poslúchali zákony vlasti. Nebojte sa nijakého nebezpečenstva! 30. Nič by som nebol vedel, keby som to od vás nebol počul. 31. Kiež by som bol zmenil svoju mienku! 32. Boli sme šťastní, keď sme vo vás mali priateľov a druhov v nešťastí.¹⁵ 33. Keď nepriatelia dobyli mesto, pobili mnoho občanov a spustošili ho. 34. Keď Alexander dobyl Théby, prikázal vojakom: „Neničte dom básnika Pindara!“

- a. vyhl'adajte a vypíšte si slovnú zásobu
- b. vety preložte
- c. vety č. 2 a 14 dajte do prítomného času

Konjunktív perfekta aktíva

✓ k perfektnému kmeňu príslušného slovesa pridávame koncovky:

Sg.	Pl.
1. – <i>erim</i>	1. – <i>erimus</i>
2. – <i>eris</i>	2. – <i>eritis</i>
3. – <i>erit</i>	3. – <i>erint</i>

- ✓ použitie konjunktívu perfekta v absolútnom postavení:
 - potenciálny konjunktív (v rovnakom význame ako konjunktív prezenta) – iba 1., 2., 3. os. sg. (vyjadruje aj opatrný úsudok) (záporka **nōn**):

¹⁵ Použite sloveso *habēre* + Acc. + Acc. = pokladať koho za čo.

Existimāveris? = Myslel by si?

→ konjunktív vôle (záporka **nē**)

- zabraňovací konjunktív = vyjadruje zákaz (záporný rozkaz) v 2. os. sg. a pl.:

Nē dēspērāveris! = Nezúfaj!

→ želačí konjunktív – splniteľné želanie v minulosti (záporka **nē**)

Utinam nē errāverim. = Kiež som sa nezmýlil.

→ prístupkový konjunktív pre minulosť (záporka **nē**)

Multa potuerit, nōn omnia potuit hic rēx. = Aj keď tento kráľ mohol mnoho, nemohol všetko.

Konjunktív plusquamperfekta aktíva

✓ k perfektnému kmeňu príslušného slovesa pridávame koncovky:

Sg.	Pl.
1. <i>–issem</i>	1. <i>–issēmus</i>
2. <i>–issēs</i>	2. <i>–issētis</i>
3. <i>–isset</i>	3. <i>–issent</i>

✓ použitie konjunktívu plusquamperfekta v absolútnom postavení:

→ irrealný konjunktív – neskutočný dej v minulosti (záporka **nōn**)

laudāvissem = bol by som chválil

→ želačí konjunktív – nesplniteľné želanie v minulosti (záporka **nē**)

Utinam nē narrāvissem! = Kiež by som nebol rozprával!

Cum historicum

✓ vedľajšia veta časová v minulosti, ktorá označuje nielen časovú, ale aj kauzálnu súvislosť

✓ H. V. vyjadruje rovnako minulý dej

✓ spojku *cum* prekladáme vo význame *keď*

→ ak V. V. vyjadruje predčasný dej (v slovenčine dokonavý vid minulého času) → **konjunktív plusquamperfekta** napr.:

Cum Caesar Galliam expugnāvisset, magnam potestātem sibi parāvit. = Keď Cézar dobyl Galiu, zabezpečil si veľkú moc.

→ ak V. V. vyjadruje súčasný dej (v slovenčine nedokonavý vid minulého času) → **konjunktív imperfekta** napr.:

Cum Hannibal ad Rōmam cum exercitū magnō appropinquāret, Rōmānī cīvitatē suam mūnīvērunt. = Keď sa Hanibal približoval k Rímu s veľkým vojskom, Rimania svoje mesto opevnili.

Podmienkové vety

→ potenciálna forma v minulosti:

sī = ak by
nisi = ak by nie

✓ v obidvoch častiach súvetia je použitý konjunktív perfekta napr.:

Sī potuerim, tibi adfuerim. = Ak by som bol mohol, bol by som ti pomohol.

→ ireálna forma v minulosti:

sī = keby
nisi = keby nie

✓ v obidvoch častiach súvetia je použitý konjunktív plusquamperfekta napr.:

Sī potuissem, tibi adfuissem. = Keby som bol mohol, bol by som ti býval pomohol.

Infinitiv perfekta aktíva

- ✓ k perfektnému kmeňu príslušného slovesa pridáme koncovku *-isse* napr.:

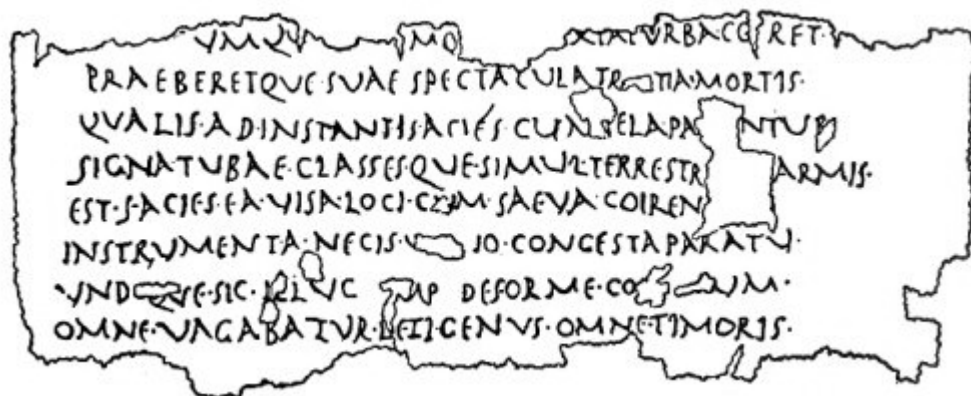
fu-isse

laudāv-isse

- ✓ vyjadruje predčasnosť oproti inému deju
- ✓ používa sa v infinitívnych väzbách → napr. akuzatív s infinitívom:

Sciō tē adesse potuisse. = Viem, že si mohol pomôcť.

Dux putāvit hostēs fugae sē mandāvisse. = Vojvodca si myslel, že nepriatelia utiekli.

XIV.

Perfektný kmeň slovíes 3. konjugácie – Supínium – Particípium perfekta pasíva – Indikatív perfekta, plusquamperfekta a futúra II. pasíva – Konjunktív perfekta a plusquamperfekta pasíva – Infinitív perfekta pasíva

1. Venīmus vōs admonitum, nē postea damnō moneāminī. 2. Rōmānī nōbiliēs et divitēs autumnō in Urbem habitātum migrābant. 3. Graecī saepe theātra frequentābant lūdōs spēctātum. 4. Pompēium victōrem elephantī in urbem vēxērunt. 5. Multōs, quī fortunae nimis crēdiderant, spēs fefellit. 6. Apud Rōmānōs multī, quī patriam prōdiderant, vītā perdidērunt. 7. Tuum librum magnā cum laetitiā lēgī. 8. Caesar cum annō XLVII. a. Chr. n. apud Zēlam in Asiā facile vīcisset, ad senatum scrīpsit: „Vēnī, vīdī, vīcī“. 10. Quamquam tē ā pueritiā maximē dīlēxī, nunc multō ācrius tē dīligō. 11. Gallī urbem Rōmam expugnāvērunt et incendērunt. 12. Ut sēmentem fēcēris, ita metēs. 13. Ālea iacta est. 14. Honestum est laudārī ā laudātō virō. 15. C. Iūlius Caesar ab iīs, quī maxima ei dēbēbant beneficia, necātus est. 16. Nēmō iūdicābitur, antequam accūsātus erit. 17. Dēmōsthenēs et Cicerō clārissimī ōrātōrēs antiquitātis habitī sunt. 18. Alexander Magnus Aristotelī philosophō, ā quō ērudītus est, per tōtam vītā grātus fuit. 19. Labōrēs corporī accommodātī sint! 20. Utinam vīta tua omnibus animī virtūtibus sit explēta! 21. Optābātis, ut ā magistrō laudārēminī, laudātī essētis, sī diligentia vestra maior fuisset. 22. Nisi Homērus fuisset, Hector celebrātus nōn esset. 23. Coriolānus, quem Rōmānī exsiliō multāverant, nisi precibus mātis uxōrisque eius īra mollīta esset, cīvium suōrum agrōs et urbem vāstāvisset. 24. Aristīdem cognōmine Iūstum appellātum esse legēbāmus. 25. Mortem omnibus parātā esse scīmus. 26. Nunquam audītum est crocodīlum violātum esse ab Aegyptiō. 27. Cum nūntiātum esset in campō Marathōniō ingentēs cōpiās Persārū ā Graecīs fugātās esse, templā deōrum ab Athēniēnsibus variīs mūneribus ornāta sunt. 28. Utinam nē metū ab inceptō dēterritus essēs! 29. Je známe, že perzský král Xerxes priviedol do Grécka mnoho tisíc ľudí. 30. Rímsky dejepisec Tacitus opísal mravy starých Germánov. 31. Spartania padli v Thermopylách udatne bojujúc za vlast! 32. Pyrrhos poslal k Rimanom poslov, aby žiadali o mier. 33. Ak zanedbáš svoje povinnosti, právom budeš potrestaný. 34. Keď Gréci dobyli Tróju, ktorú Trójania desať rokov odvážne bránili, podpálili ju a do základov vyvrátili. 35. Usilujte sa, aby ste vždy konali dobro a vyhýbali sa zlu. 36. Konečne prichádzaš, dlho všetkými očakávaný. 37. Keď sa Catona opýtali na mienku, odpovedal: „Kartágo musí byť zničené!“ 38. Keď Hanibal porazil Rimanov, bolo v meste počuť hlasy: „Hanibal pred bránami!“ 39. Gréci neboli zastrašení veľkým množstvom perzských lodí. 40. Ak sa nezachránia malé veci, stratia sa aj veľké. 41. Xerxes si myslel, že Themistoklom nebol porazený, ale zachránený. 42. Vieme, že Kartágo bolo dobyté Scipionom a zničené požiarom. 43. U starých Peržanov boli nevďační ľudia trestaní ťažkými trestami. 44. Vodca poslal dopredu dve légie opevniť tábor. 45. Naše vojská prišli skrotiť pýchu nepriateľov.

- a. vyhl'adajte a vypíšte si slovnú zásobu
- b. vety preložte
- c. zmeňte želanie vo vete č. 20 na nesplniteľné
- d. vetu č. 21 dajte do prítomného času

Perfektný kmeň slovíes 3. konjugácie

- ✓ slovesá 3. konjugácie tvoria svoj perfektný kmeň nielen znakom –v– (napr. *petō, ere, īvī, ītum* = žiadať), resp. –u– (napr. *colō, ere, coluī, cultum*), ale aj inými spôsobmi:
 - znakom –s– (napr. *scrībō, ere, scrīpsī, scrīptum* = písať, ale aj *dīcō, ere, dīxī, dictum* = hovoriť)

- ipinum*

- ### *Participium perfecta pasíva*

- ### Indikatív perfekta pasíva

- ### *Indikativ plusquamperfekta pasíva*

- Indikativ futúra II. pasíva*

- ### *Konjunktív perfekta pasíva*

- ### *Konjunktív plusquamperfekta pasíva*

- ### *Infinitív perfekta pasíva*

- 48

XV.

Deponentné slovesá – Participium futúra aktíva – Opisné časovanie činné – Infinitív futúra aktíva a pasíva – Vázba vlastných mien miestnych – Ablatív absolútny

1. Laetor, quod laudor ā laudātō virō. 2. Quae cottīdiē vidēmus, ea nōn mīrāmur. 3. Alexander Magnus imprīmīs Achillem imitātus est. 4. Hortandō saepe plūs efficiēmus quam vituperandō. 5. Bona exempla imitanda sunt. 6. Dux cum urbe potītus esset, dīīs deābusque grātiās ēgit et praedam centuriīs partītus est. 7. Nescia mēns hūmāna est fātī sortisque futūrae. 8. Tuōrum labōrum et perīculōrum socius comesque tuus sum futūrus. 9. Quī in Graeciam per mare nāvīgātūrus erit, dē tempestāte cōgitet! 10. Nōs omnēs dē vītā esse migrātūrōs certum est. 11. Amīcōs amīcitiā ex commodō aestimantēs vōbīs nōn placitūrōs esse putō. 12. Catilīna ēnuntiābat sē lēgibus nōn esse oboeditūrum. 13. Sevērōs iūdicēs nullā rē ab officiō dēterritum īrī nōn ignōrās. 14. Rōmānī omnēs gentēs ā sē superātum īrī crēdebant. 15. Glōria virtūtem tamquam umbra sequitur. 16. Caesar Rōmā potītus quam celerrimē Brundisium profectus est, ut Pompēium, priusquam ille Italiam relinqueret, cōnsequerētur et ad dēcertandum cōgeret. 17. M. Tullius Cicerō adulēscēns XXVII annōrum Rōmā Athēnās iter fēcīt. 18. Rōmae cōsulēs, Athēnīs archontēs, Carthāgine iūdicēs creābantur. 19. Dionysius tyrannus cum Syracūsīs expulsus esset, Corinthī puerōs docuit. 20. Avē Caesar, moriturī tē salūtant! 21. Ēgredere, Catilīna, ex urbe! 22. Nihil pateris neque patiēris, quod nōn aliī iam antea passī sunt. 23. Crēscēte perīculō crēscunt vīrēs. 24. Duōbus lītigantibus tertius gaudet. 25. Pýthagorās Tarquiniō Superbō rēgnante in Italiam vēnit. 26. Graecī Thermopylās advenientibus Persīs occupāvērunt. 27. Stellae fugiunt oriente sōle. 28. C. Marius multīs Numidiaē opīdīs expugnātīs et Igurthā captō finem bellī fēcīt. 29. Nātūrā duce errāre nōn possumus. 30. Nātus est Augustus Cicerōne et Antōniō cōsulibus. 31. Rōmānī Hannibale vīvō numquam sē sine īnsidiīs futūrōs esse arbitrābantur. 32. Mortuō Trāiānō Hadriānus imperātor factus est. 33. Relinquēbātur ūna per Sequanōs via, quā Helvetiī Sequanīs invītīs ire nōn poterant. 34. Keď Caesar prekročil rieku Rubikon, v Ríme všeci vedeli, že potiahe proti Rímu. 35. Nikdy neprenasledujte spravodlivých ľuďí! 36. Veliteľ nariadil vojakom, aby sa prudkým útokom zmocnili nepriateľského mesta. 37. Kto chce škodiť, ľahko si nájde príležitosť. 38. Alexander Veľký chcel vládnuť celému svetu. 39. Už starí Gréci verili, že život duše sa smrťou neskončí. 40. Keď bol Cicero zavraždený, Antonius poslal jeho hlavu svojej manželke. 41. Keď prekvitá obec, dobre je občanom. 42. Po vyhnaní kráľov boli v Ríme volení každoročne dvaja konzuli. 43. Keď bolo mesto dobyté, vojaci sa vrátili do tábora. 44. Za Ciceronovho konzulátu Catilína pripravil úklad rímskemu štátu. 45. Peržania, dosiahnuc víťazstvo pri Thermopylách, dúfali, že ľahko porazia aj ostatných Grékov. 46. Pri obliehaní mesta padlo mnoho vojakov. 47. Galská vojna, ako je známe, bola vedená pod Caesarovým velením. 48. Za Hanibalovho života Rimania nikdy neboli bez strachu. 49. Orgetorix nahovoril Helvéťanov, aby zapáliac svoje dediny vyšli zo svojho územia so všetkými svojimi vojenskými oddielmi. 50. Dajúc túto odpoveď Caesar odišiel.

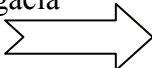
a. vyhl'adajte a vypíšte si slovnú zásobu

b. vety preložte

Deponentné slovesá (verba dēpōnentia)

✓ sú to slovesá, ktoré majú iba pasívne tvary, ale prekladáme ich výlučne v aktívnom význame

✓ časujeme ich podľa pasíva príslušných konjugácií:

1. konjugácia
hortor, āri, ātus sum (= povzbudzovať) laudor, āri, laudātus sum

2. konjugácia	
<i>vereor, ērī, itus, sum</i> (= báť sa)	<i>deleor, ērī, delētus sum</i>
3. konjugácia	
<i>loquor, ī, locūtus sum</i> (= hovoriť)	<i>legor, ī, lēctus sum</i>
<i>patior, ī, passus sum</i> (= trpieť)	<i>capior, ī, captus sum</i>
4. konjugácia	
<i>partior, īrī, partītus sum</i> (= deliť)	<i>audior, īrī, audītus sum</i>

- ✓ tvar imperatívu v singulári je zhodný s pomysleným tvarom infinitívu aktívneho, v pluráli je zhodný s 2. os. pl. ind. préz. napr.:
loquere! (= hovor!) *loquimini!* (= hovorte!)

Participium futúra aktíva

- ✓ vytvoríme pridaním koncoviek *-ūrus, -a, -um* k supínovému kmeňu napr.:
laudātūrus, a, um = hodlajúci chváliť
→ participium futúra aktíva slovesa *esse* má teda tvar:
futūrus, a, um = budúci
- ✓ skloňujeme ho ako adjektívum 1. a 2. deklinácie
- ✓ vyjadruje dej následný a činný, do slovenčiny ho prekladáme pomocou výrazov „hodlajúci“, „chcejúci“, resp. vedľajšou vetou napr.:
puella cantātūra = dievča hodlajúce spievať (dievča, ktoré chce spievať)
- ✓ používa sa najmä v spojení so slovesom *esse* → tzv. opisné časovanie činné

Opisné časovanie činné

- ✓ skladá sa z participia futúra aktíva a jednotlivých tvarov slovesa *esse*
- ✓ vyjadruje, že subjekt niečo chce, resp. hodlá robiť napr.:
Tibi affutūrus fuī. = Chcel som ti pomôcť.

Infinitiv futúra aktíva

- ✓ skladá sa z participia futúra aktíva a infinitívu slovesa *esse* napr.:
laudātūrum (am, um) esse *laudātūrōs (ās, a) esse*
= že budem chváliť = že budeme chváliť
- ✓ sloveso *esse* má teda tvar infinitívu futúra aktíva:
futūrum (am, um) esse *futūrōs (ās, a) esse*
= že budem = že budeme
→ spravidla však všetky tvary infinitívu futúra aktíva nahrádza jediným neohybným tvarom:
fore

Infinitiv futúra pasíva

- ✓ skladá sa zo supína a tvaru *īrī*, pričom obidva tvary sú neohybné napr.:
laudātum īrī = že budem chválený / že budeme chválení

Bezpredložková väzba mien miest

ubi? (kde?) → **G.sg.(I.,II.) quo?** (kam?) → **Acc.**
→ **Abl.**

Prāgae (= v Prahe)

Neosōliī (= v B. Bystrici)

Prāgam (= do Prahy)

Neosōlium (= do B. Bystrice)

unde? (odkiaľ?) → **Abl.**

Prāgā (= z Prahy)

Neosōliō (= z B. Bystrice)

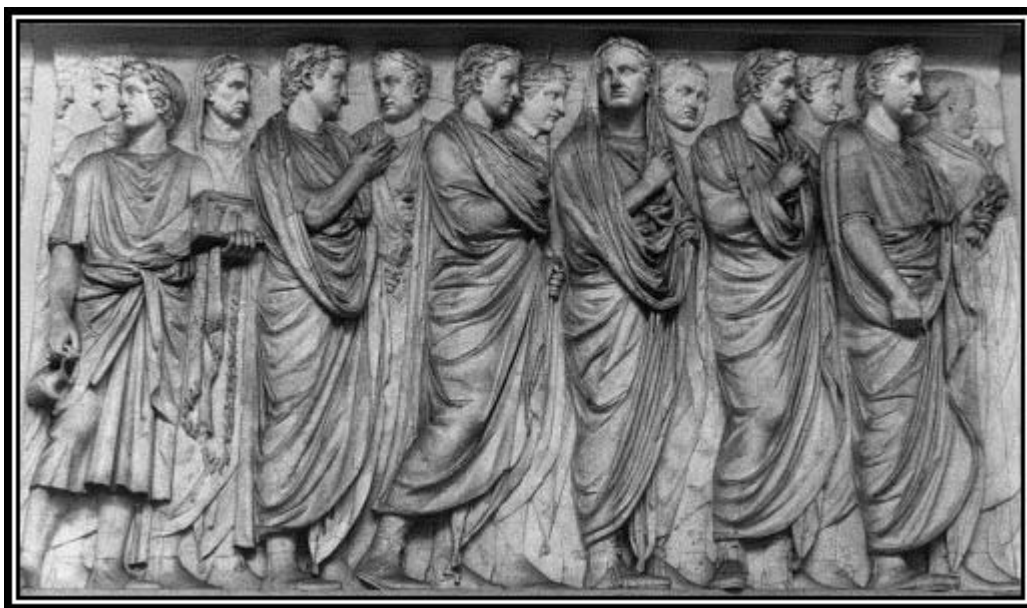
Athēnīs (= v Aténach)
Carthāgine (= v Kartágu)
domī (= doma)
rūrī (= na vidieku)

Athēnās (= do Atén)
Carthāginem (= do Kartága)
domum (= domov)
rus (= na vidiek)

Athēnīs (= z Atén)
Carthāgine (= z Kartága)
domō (= z domu)
rūre (= z vidieku)

Ablatīv absolútny

- ✓ spojenie participia prézenta aktíva, resp. participia perfekta pasíva so substantívom v ablatíve, ktoré tvorí samostatnú (nezávislú) časť vety napr.:
 - ✓ prekladáme ho:
 - vedľajšou vetou časovou, podmienkovou, dôvodovou, prípustkovou
 - predložkovým výrazom
 - (príklady vid' nižšie)
- ✓ participium prézenta v ablatíve označuje dej súčasný s hlavným dejom vety napr.:
Sōle occidente agricola domum venit. = Keď slnko zapadá (Pri západe slnka), roľník prichádza domov.
- ✓ participium perfekta pasíva v ablatíve absolútnom označuje dej predčasný pred hlavným dejom vety napr.:
Mīlitēs sīgnō datō impetum fēcērunt. = Keď bolo dané znamenie (Po danom znamení), vojaci podnikli útok (zaútočili).
- ✓ namiesto substantíva vo väzbe ablatívu absolútneho môže byť aj zámeno napr.:
mē victō = keď (pretože, hoci a pod.) som bol porazený / po mojej porážke
- ✓ namiesto participia prézenta aktíva vo väzbe ablatívu absolútneho môže byť aj:
 - substantívum označujúce činnú osobu napr.:
Rōmulō rēge = počas (za) Romulovho kralovania
nātūrā duce = pod vedením prírody
nōbīs puerīs = za nášho detstva
 - adjektívum (*vīvus, a, um* = živý; *invītus, a, um* = proti vôli; *ignārus, a, um* = neznalý a pod.) napr.:
mē invītō = proti mojej vôli
patre vīvō = počas (za) otcovho života

XVI.

Nominatív s infinitívom – Účinkové vety – Nepriame otázky – Súslednosť časov

1. Quī tacet, cōnsentīre vidētur. 2. Atticus sīc Graecē loquēbātur, ut Athēnīs nātus esse vidērētur. 3. Vērum dīcere mihi vidēris. 4. Caesar frūstrā monitus esse dīcitur, ut Īdūs Mārtiās cavēret. 5. Cýrus multās arborēs suā manū plantāvisse trāditur. 6. Cerēs cum Prōserpinam filiam quaereret, dīcitur inflamāvisse taedās Aetnae ĩgnibus. 7. Tanta erat Nerōnis superbia, ut aureō retī piscarētur. 8. Adeō excellēbat Aristīdes abstinentiā, ut cōgnōmine ĩustus appellātus sit. 9. Thūcydidēs narrat, quantā celeritāte Athēniēnsēs annō CDLXXIX mūrōs ā Persīs dīrutōs restituerint. 10. Homō quīdam stultus cum audīvisset corvōs vīvere ducentōs annōs, ipse explōrāre statuit, num hoc vērum esset. 11. Diogenēs, virum doctum cum multa dē rēbus caelestibus disputantem audīret, interrogāvit, quandō dē caelō dēscendisset. 12. Dubium erat, paterne crās Rōmam ventūrus esset. 13. Ľudia vždy závidia tým, ktorí šťastím a slávou, ako sa zdá, vynikajú nad ostatných. 14. Tarquinius Superbus vraj kúpil sibylské knihy od neznámej stareny. 15. Xantippa, Sokratova manželka, vraj bola veľmi hašterivá. 16. Mnohým sa zdá, že Cicero odvážnejšie hovoril ako konal. 17. O Drakontových zákonoch sa myslelo, že boli písané krvou. 18. Sila statočnosti je taká veľká, že ju ctíme aj na nepriateľovi. 19. Stáva sa, že častejšie pozorujeme cudzie chyby ako svoje. 20. Cicero hovoril v senáte Catilínovi: „Kto z nás nevie, čo si robil minulej noci, kde si bol, koho si zvolal?“ 21. Nezistil som, či hovoríš pravdu. 22. Pýtam sa vás, či si kúpite za zlato pravých priateľov?

a. vyhl'adajte a vypíšte si slovnú zásobu

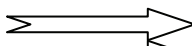
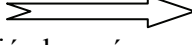
b. vety preložte

Nominatív s infinitívom

- ✓ väzba, ktorá nasleduje po niektorých prechodných slovesách, ktoré sa premenia na pasívne
→ *vidērī* vo všetkých osobách (prekladáme výrazom **zdá sa, že...**) napr.:
Haec respōnsiō vēra fuisse. = Zdá sa, že táto odpoveď bola pravdivá.
→ *verba dīcendī et sentiendī* (iba v nezložených tvaroch) napr.:
Homērus caecus fuisse dīcitur. = Hovorí sa, že (Vraj) Homér bol slepý.

Účinkové vety

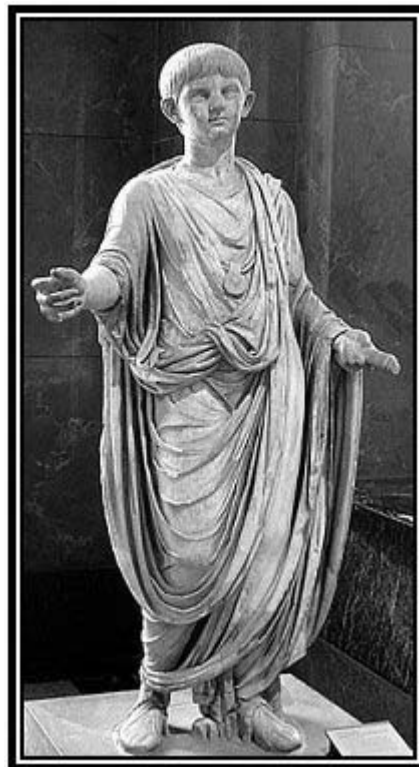
ut = že
ut nōn (quīn) = že nie

- ✓ adverbálne
→ H. V.: *ita, sīc, adeō, tālis, tot, tantus, eiusmodī*
→ V. V.: konjunktív toho času, aký by bol indikatív, keby sa veta stala samostatnou
Hostēs ita vastābant patriam, ut omnēs cīvēs fugerint. = Nepriatelia tak spustošili vlast', že všetci občania utiekli.
- ✓ substantívne
→ H. V.: hlavný čas V. V.: konjunktív prezenta
→ V. V.: vedľajší čas V. V.: konjunktív imperfekta
→ v H. V. sa nachádzajú slovesá:
a.) **verba efficiendī** (spôsobovania): *facere* (= robiť), *efficere, perficere* (= vykonať, spôsobiť), *assequī, cōsequī, adipīscī* (= dosiahnuť) napr.:
Sōl efficit, ut omnia flōreant. = Slnko spôsobuje, že všetko kvitne.
b.) **neosobné výrazy**: *est* (= je), *accidit, evenit* (= stáva sa), *sequitur* (= nasleduje), *restat, relinquitur* (= ostáva), *mōs est, cōnsuētūdo est* (= je zvykom), *vitium est* (= je chyba) napr.:

Mōs est, ut amīcus amīcum iuuet. = Je zvykom, že priateľ priateľovi pomáha.

Nepriame otázky a pravidlo súslednosti časov

- ✓ otázky vyjadrené závisle ako predmet alebo podmet nadradenej vety
- ✓ vo V. V. opytovacej sa namiesto príslušného tvaru slovesa použije konjunktív podľa pravidla **súslednosti časov**:
 - H. V. = hlavný čas → V. V. súčasnosť = konjunktív prezenta (*Interrogō, quid agās.* = Pýtam sa, čo robíš.)
 - H. V. = hlavný čas → V. V. predčasnosť = konjunktív perfekta (*Interrogō, quid ēgeris.* = Pýtam sa, čo si robil.)
 - H. V. = hlavný čas → V. V. následnosť = –ūrus sim... (*Interrogō, quid āctūrus sīs.* = Pýtam sa, čo budeš robiť.)
 - H. V. = vedľajší čas → V. V. súčasnosť = konjunktív imperfekta (*Interrogābam, quid ageres.* = Pýtal som sa, čo robíš.)
 - H. V. = vedľajší čas → V. V. predčasnosť = konjunktív plusquamperfekta (*Interrogābam, quid ēgisses.* = Pýtal som sa, čo si robil.)
 - H. V. = vedľajší čas → V. V. následnosť = –ūrus essem... (*Interrogābam, quid āctūrus essēs.* = Pýtal som sa, čo budeš robiť.)

XVII.

Neurčité zámená – Nepravidelné slovesá *ferre, velle a ire* – Vázba po slovesách *vetō a iubeō*

1. Malē vīvit, quisquis nōn vīvit cum virtūte. 2. Quidquid agis, prūdentē agās et respice finem! 3. Uter est miserior, surdus an caecus? 4. Sī qua cīvitās, sī qua nātiō cīvem Rōmānum laeserat, pūblicē vindicābātur. 5. Cūrēmus, nē cui obsīmus. 6. Tyrannus neque quemquam dīligit neque ipse ab ūllō dīligitur. 7. Neque contrā rem pūblicam neque contrā fidem quicquam amīcī causā vir bonus faciet. 8. Praeclārum est illud: „Suum cuique“, at turpe: „Sibimet quisque proximus.“ 9. Uterque peccat, et cui omnia placent et cui nihil. 10. Fert hominum nātūra, ut fortūnam adversam facilius ferant quam secundam. 11. Cum fāma in Graeciam esset perlāta Dārēum Eurōpae bellum illātūrum esse, Graecīs tantus terror est iniectus, ut rēgī Persārū terram et aquam, dēditiōnis sīgna offerent. 12. Lex lāta est ā Caesare, ut ager Campānus plēbī dīviderētur. 13. Mors nōn reddit, quod abstulit. 14. Incidit in Scyllam, quī vult vītāre Charybdim. 15. Omnēs volunt beāte vīvere, sed nōlunt facere, quod vīta beāta pōstulat. 16. Vetus est lēx amīcitiae, ut amīcī semper idem velint atque nōlint; nam idem velle atque idem nōlle, ea dēmum est fīrma amīcitia. 17. Memorābile est illud Archimēdis: „Nōlī turbāre circulōs meōs!“ 18. Sōcratēs ex carcere, quamquam potuit, effugere nōluit; lēgibus patriae pārēre māluit. 19. Orāculum ambiguum: „Ibis, redībis nōn moriēris in bellō.“ 20. Helvētī ē finibus suīs exīre cōnātī sunt. 21. Īte, amīcī, tempus est abeundī. 22. Saepe singulī magna perīcula subeunda sunt, nē ūniversī pereant. 23. Cicerōnī in patriam redeuntī obviam iērunt Rōmānī. 24. Iugurtha, rēx Numidārū, cum Rōmā exīret, exclāmāsse¹⁶ dīcitur: „Ō urbem vēnālem et mātūrē peritūram, sī emptōrem invēnerit!“ 25. Augustus carmina Vergilī cremārī contrā testāmentum eius vetuit. 26. Athēniēnsēs ā Lacedaemoniīs vetitī sunt mūrōs ā Persīs dīrutōs restituere. 27. Každý je pôvodcom svojho šťastia. 28. Poctiví ľudia urobia, ak niečo prisľúbia. 29. Nik sa nestal slávnym mužom bez akéhosi božského nadšenia. 30. Hanibal a jeho brat Mago boli najväčšími nepriateľmi Rimanov: ani jeden, ani druhý sa nedožil pokojnej staroby. 31. Ľahkým sa stáva bremeno, ktoré sa dobre nesie. 32. Peržania sa pustili do vojny s Grékmi, pretože poskytli pomoc Iónom a zničili Sardy požiarom. 33. Roku 510 pred Kr. bola v Ríme prenesená vrchná moc z kráľov na konzulov. 34. Ak hovoríš, čo chceš, často počuješ, čo nechceš. 35. Caesar v ktorejsej galskej dedine povedal: „Radšej by som chcel byť tu prvým ako v Ríme druhým.“ 36. Keď sa opýtali spartského kráľa Agisa, koľko je nepriateľov, odpovedal: „Nepýtaj sa, koľko je nepriateľov, ale kde sú.“ 37. Ako je známe, Hanibal ako prvý prekročil s vojskom Alpy. 38. Roky plynú ako voda: dni, ktoré uplynuli, sa nikdy nevrátia. 39. Keby Kroisos nebol prekročil rieku Halys, jeho ríša by nebola padla. 40. Povešť rastie cestou. 41. Keď Alexander dobyl Théby, zakázal vojakom zrúcať chrámy a dom básnika Pindara. 42. Zákon zakazoval pochovať mŕtvych v meste. 43. Keď Caesar prišiel do Galie, rozkázal, aby most pri Genave bol strhnutý. 44. Vojakom bolo rozkázané pohnúť táborom.

a. vyhl'adajte a vypíšte si slovnú zásobu

b. vety preložte

Neurčité zámená

quis (quī), quid = niekto, niečo

quī, qua, quod = niektorý, niektorá, niektoré

→ skloňuje sa ako opytovacie zámeno, resp. vzťahné zámeno

→ kladú sa výlučne po spojkách: *sī quis* = ak niekto; *sī quid* = ak niečo; *nē quis* = aby nikto...

¹⁶ Infinitív perfekta aktíva pravidelných slovies často vypúšťa slabiku –vi– napr.: *laudāvisse* → *laudāsse*.

aliquis, aliquid = niekto, niečo

aliqui, aliqua, aliquod = niektorý, niektorá, niektoré

→ skloňuje sa ako opytovacie zámeno, resp. vzťahné zámeno (ku každému tvaru sa pripojí prípona *ali-* napr.: *alicuius, alicui* etc.)

→ používajú sa výlučne v kladných vetách

quisquam, quidquam = niekto, niečo

→ skloňuje sa iba jeho prvá časť, a to ako opytovacie zámeno (ku každému tvaru sa pripojí prípona *-quam* napr.: *cuiusquam, cuiquam* etc.)

ullus, a, um = niektorý, niektorá, niektoré

→ skloňuje sa ako ukazovacie zámeno

→ používajú sa výlučne vo vetách záporného zmyslu: *neque quisquam* = a nikto; *neque quidquam* = a nič; *neque ullus* = a nijaký etc.

quispiam, quidpiam = ktokoľvek, čokoľvek

quispiam, quaequam, quidpiam = nejaký, nejaká, nejaké

→ skloňuje sa iba jeho prvá časť, a to ako opytovacie, resp. vzťahné zámeno (ku každému tvaru sa pripojí prípona *-piam* napr.: *cuiuspiam, cuipiam* etc.)

quidam, quiddam = ktosi, čosi

quidam, quaedam, quoddam = ktorýsi, ktoráši, ktoréši

→ skloňuje sa iba jeho prvá časť, a to ako opytovacie, resp. vzťahné zámeno (ku každému tvaru sa pripojí prípona *-dam* napr.: *cuiusdam, cuidam* etc.)

quivis, quidvis = ktokoľvek, čokoľvek

quivis, quaevis, quodvis = ktorýkoľvek, ktorákoľvek, ktorékoľvek

→ skloňuje sa iba jeho prvá časť, a to ako opytovacie, resp. vzťahné zámeno (ku každému tvaru sa pripojí prípona *-vis* napr.: *cuiusvis, cuivis* etc.)

quilibet, quidlibet = hocikto, hocičo

quilibet, quaelibet, quodlibet = hociktorý, hociktorá, hociktoré

→ skloňuje sa iba jeho prvá časť, a to ako opytovacie, resp. vzťahné zámeno (ku každému tvaru sa pripojí prípona *-libet* napr.: *cuiuslibet, cuilibet* etc.)

quisque, quidque = každý, každé

quisque, quaeque, quodque = každý, každá, každé

→ skloňuje sa iba jeho prvá časť, a to ako opytovacie, resp. vzťahné zámeno (ku každému tvaru sa pripojí prípona *-que* napr.: *cuiusque, cuique* etc.)

unusquisque, unumquidque = každý jeden, každé jedno

unusquisque, unaquaeque, unumquodque = každý jeden, každá jedna, každé jedno

→ skloňuje sa jeho prvá časť (ako základná číslovka) aj druhá časť (a to ako opytovacie, resp. vzťahné zámeno (ku každému tvaru sa nakoniec pripojí prípona *-que* napr.: *unusquisque, unicuique* etc.)

nullus, nulla, nullum = nijaký

solus, sola, solum = sám

totus, tota, totum = celý

unus, una, unum = jeden

uterque, utraque, utrumque = jeden aj druhý
neuter, neutra, neutrum = ani jeden z dvoch
utervīs, utravīs, utrumvīs = ktorýkoľvek z oboch
→ neurčité zámenné adjektíva, skloňujú sa podľa ukazovacích zámen

Nepravidelné slovesá

ferō, ferre, tulī, lātum = niesť

āctīvum		passīvum	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. <i>fer-ō</i>	1. <i>fer-i-mus</i>	1. <i>fer-or</i>	1. <i>fer-i-mur</i>
2. <i>fer-s</i>	2. <i>fer-i-tis</i>	2. <i>fer-ris</i>	2. <i>fer-i-minī</i>
3. <i>fer-t</i>	3. <i>fer-unt</i>	3. <i>fer-tur</i>	3. <i>fer-untur</i>
infīnītīvus <i>ferre</i>		infīnītīvus <i>ferrī</i>	
imperātīvus			
<i>fer!</i>	<i>fer-te!</i>		

- ✓ ostatné tvary prézntného systému sa tvoria od kmeňa *fer-* pravidelne ako v prípade spolu-
hláskového slovesa 3. konjugácie
- ✓ aktívne perfektné tvary sa tvoria pravidelne od perfektného kmeňa *tul-*, základom pre
tvorenie perfektných pasívnych tvarov je supínový kmeň *lāt-*
- ✓ rovnako sa časujú aj denominatíva slovesa *ferre* napr.:

adferō, adferre, attulī, allātum = prinášať

cōnferō, cōnferre, cōntulī, cōllātum = znášať, prispievať

offerō, offerre, obtulī, oblātum = poskytovať, ponúkať

volō, velle, voluī = chcieť

indicātīvus praesentis		coniūnctīvus praesentis	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. <i>vol-ō</i>	1. <i>vol-u-mus</i>	1. <i>vel-i-m</i>	1. <i>vel-ī-mus</i>
2. <i>vī-s</i>	2. <i>vul-tis</i>	2. <i>vel-ī-s</i>	2. <i>vel-ī-tis</i>
3. <i>vul-t</i>	3. <i>vol-unt</i>	3. <i>vel-i-t</i>	3. <i>vel-i-nt</i>
infīnītīvus <i>velle</i>			

- ✓ ostatné tvary prézntného systému sa tvoria od kmeňa *vol-* pravidelne ako v prípade spolu-
hláskového slovesa 3. konjugácie
- ✓ perfektné tvary sa tvoria pravidelne od perfektného kmeňa *volu-*
- ✓ podobne ako sloveso *velle* sa skloňujú aj slovesá *nōlle* a *mālle*:

nōlō, nolle, nōluī = nechcieť

indicātīvus praesentis		coniūnctīvus praesentis	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. <i>nōl-ō</i>	1. <i>nōl-u-mus</i>	1. <i>nōl-i-m</i>	1. <i>nōl-ī-mus</i>
2. <i>nōn vī-s</i>	2. <i>nōn vul-tis</i>	2. <i>nōl-ī-s</i>	2. <i>nōl-ī-tis</i>
3. <i>nōn vul-t</i>	3. <i>nōl-unt</i>	3. <i>nōl-i-t</i>	3. <i>nōl-i-nt</i>
infīnītīvus <i>nōlle</i>			

- ✓ ostatné tvary prítomného systému sa tvoria od kmeňa *nōl-* pravidelne ako v prípade spoluhláskového slovesa 3. konjugácie
- ✓ perfektné tvary sa tvoria pravidelne od perfektného kmeňa *nōlu-*
- ✓ sloveso *nolle* má aj tvary imperatívu: *nōlī!* a *nōlīte!*
→ v spojení s infinitívom príslušného slovesa vyjadrujú zákaz napr: *nōlīte nārrāre!* = nerozprávajte!¹⁷

mālō, mālī, mālū = radšej chcieť

indicatīvus praesentis		coniunctīvus praesentis	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. <i>māl-ō</i>	1. <i>māl-u-mus</i>	1. <i>māl-i-m</i>	1. <i>māl-ī-mus</i>
2. <i>māvī-s</i>	2. <i>māvul-tis</i>	2. <i>māl-ī-s</i>	2. <i>māl-ī-tis</i>
3. <i>māvul-t</i>	3. <i>māl-unt</i>	3. <i>māl-i-t</i>	3. <i>māl-i-nt</i>
infinitīvus <i>mālī</i>			

- ✓ ostatné tvary prítomného systému sa tvoria od kmeňa *māl-* pravidelne ako v prípade spoluhláskového slovesa 3. konjugácie
- ✓ perfektné tvary sa tvoria pravidelne od perfektného kmeňa *mālu-*

eō, īre, iī, itum = ísť

indicatīvus praesentis		coniunctīvus praesentis	
Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1. <i>e-ō</i>	1. <i>ī-mus</i>	1. <i>e-a-m</i>	1. <i>e-ā-mus</i>
2. <i>ī-s</i>	2. <i>ī-tis</i>	2. <i>e-ā-s</i>	2. <i>e-ā-tis</i>
3. <i>i-t</i>	3. <i>e-unt</i>	3. <i>e-a-t</i>	3. <i>e-a-nt</i>
infinitīvus <i>ī-re</i>		participium praesentis actīvī <i>īēns, euntis</i>	
imperatīvus		gerundium	
<i>ī!</i>	<i>ī-te!</i>	<i>eundī, eundō</i> etc.	

- ✓ ostatné tvary prítomného systému sa tvoria od kmeňa *ī-* pravidelne ako v prípade slovies 1. a 2. konjugácie
- ✓ perfektné tvary sa tvoria pravidelne od perfektného kmeňa *i-*, pričom sa zdvojené *ii-*, ak nasleduje spoluhláska *-s-*, sťahuje na *īs-* napr. *īssem, īsses, īsset* etc., preto aj infinitív perfekta aktíva: *īsse*
- ✓ rovnako sa časujú aj denominatíva slovesa *īre* napr.:
abeō, abīre, abiī, abitum = odchádzať
coeō, coīre, coiī, coitum = schádzať sa, spájať sa
exeō, exīre, exiī, exitum = vychádzať
pereō, perīre, periī, peritum = hynúť
redeō, redīre, rediī, reditum = vracáť sa
transeō, transīre, transiī, transitum = prekračovať, prechádzať

¹⁷ N. B. Zákaz možno v latinčine vyjadriť aj 2. os. sg. alebo pl. konjunktívu perfekta príslušného slovesa, napr.: *nē nārrāveritis!* = nerozprávajte!

Vázba po slovesách vetō, āre, uī, itum a iubeō, ēre, iussī, iussum

✓ nasleduje vázba akuzatívu s infinitívom

→ akuzatív vyjadruje osobu, ktorej sa niečo rozkazuje alebo zakazuje

→ infinitív prézenta aktíva vyjadruje to, čo sa rozkazuje alebo zakazuje napr.:

Caesar mīlitēs pontem in flūmine facere iussit. = Caesar rozkázal vojakom postaviť most cez rieku.

→ ak nie je vyjadrená osoba, ktorej sa niečo rozkazuje alebo zakazuje, používa sa infinitív prézenta pasíva napr.:

Dux arcem dēfendī iussit. = Veliteľ prikázal brániť hrad.

✓ pokiaľ nie je určená osoba, ktorá niečo prikazuje alebo zakazuje, používa sa vázba nominatívu s infinitívom napr.

Mīlitēs pontem in flūmine facere iussī sunt. = Vojakom bolo prikázané postaviť most cez rieku.

Fūmārī vetātur. = Je zákazané fajčiť.

Appendix

Práca so slovníkom

A. Podstatné mená

- uvádzajú sa v tvare: *plný tvar nominatívu, prípona genitívu* (pokiaľ je tvar nominatívu odlišný od kmeňa, táto zmena sa naznačí pridaním meniacej sa slabiky pred príponu genitívu), *rod*

Príklady:

tabula, ae, f.	tabuľa
colōnus, ī, m.	osadník, gazda
hērēs, edis, m. (f.)	dedič
cor, cordis, n.	srdce
manus, ūs, f.	ruka
spēs, eī, f.	nádej

B. Prídavné mená

- uvádzajú sa v tvare: *plný tvar nominatívu mužského rodu, koncovka ženského rodu, koncovka stredného rodu* (pri dvojvýchodných adjektívach 3. deklinácie sa uvádza plný tvar nominatívu platný pre mužský aj ženský rod a koncovka stredného rodu, pri jednovýchodných adjektívach 3. deklinácie sa uvádza plný tvar nominatívu platný pre všetky rody a koncovka genitívu, podľa potreby aj s prípadným naznačením zmeny kmeňa)

Príklady:

doctus, a, um	učený
celeber, bris, bre	slávny
commūnis, e	spoločný
dīves, itis	bohatý

C. Slovesá

- uvádzajú sa v tvare: *plný tvar 1. osoby singuláru indikatívu prézenta aktíva, zakončenie infinitívu, zakončenie alebo plný tvar 1. osoby indikatívu perfekta aktíva* (naznačená odlišnosť perfektneho kmeňa oproti prezentnému kmeňu), *zakončenie alebo plný tvar supína I.* (naznačená odlišnosť supínového kmeňa oproti prezentnému kmeňu)

Príklady:

explicō, āre, āvī, ātum	vykladať
augeō, ēre, auxī, auctum	zväčšovať
cernō, ere, crēvī, crētum	poznať
fīniō, īre, īvī, ītum	končiť, ukončovať

Literatúra

- CABAN, Peter: *Lingua Latina in millenio tertio : Latinský jazyk v treťom tisícročí*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2002, 208 s.
- DEKANOVÁ, Alexandra – JIRKAL, Emanuel: *Latinčina : Základy*. Nitra : Enigma publishing, s. r. o., 2007, 184 s.
- HEŘMANSKÝ, F.: *Latinská gramatika pre gymnáziá*. Bratislava : Štátne nakladateľstvo, 1949, 271 s.
- HLUŠÍKOVÁ, Marta: *Latinsko-slovenský slovník*. Bratislava : Kniha – Spoločník, 2003, 934 s.
- HRABOVSKÝ, Jozef: *Večne živé latinské výpovede a citáty*. Bratislava : Veda, 1995, 245 s.
- KÁBRT, J. – KUCHARSKÝ, P. et al.: *Latinsko-český slovník*. Praha : Leda, 2001, 576 s.
- KEPARTOVÁ, Jana: *Římané a Evropa : Antické dědictví v evropské kultuře*. Praha : Karolinum, 2005, 300 s.
- KUDRNOVSKÝ, A. – KETTNER, E. – VÁCLAVÍK, V.: *Cvičebnice jazyka latinského*. Bratislava : Štátne nakladateľstvo, 1949, 234 s.
- KUŤÁKOVÁ, Eva et al.: *Moudrost věků : Lexikon latinských výroků, přísloví a rčení*. Praha : Svoboda, 1994, 679 s.
- NAGY, Imrich: *Náčrt latinskej gramatiky*. Banská Bystrica : Filologická fakulta UMB, 1998, 58 s.
- NECHUTOVÁ, Jana: *Středověká latina*. Praha : KLP, 2002, 164 s.
- NOVOTNÝ, František et al.: *Základní latinská mluvnice*. Jinočany : H&H, 1992, 297 s.
- PRAŽÁK, Josef M. – NOVOTNÝ, František – SEDLÁČEK, Josef: *Latinsko-český slovník*. V Praze : Nákladem České grafické unie, a. s., 1948, 1425 s.
- QUITT, Zdeněk – KUCHARSKÝ, Pavel: *Česko-latinský slovník starověké a současné latiny*. Praha : SPN, 1992, 901 s.
- REBRO, Karol: *Latinské právnické výrazy a výroky*. Praha : Ivo Železný, 1999, 233 s.
- ŠIMON, František: *Latinská lékařská terminologie*. Martin : Osveta, 1990, 184 s.
- ŠPAŇÁR, Július – HORECKÝ, Ján: *Latinská gramatika*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1994, 317 s.
- ŠPAŇÁR, Július – KETTNER, Emanuel: *Latinčina pre 1. – 3. ročník stredných všeobecnovzdelávacích škôl*. Bratislava : SPN, 1968, 468 s.
- ŠPAŇÁR, Július: *Latinsko-slovenský slovník*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1987, 1220 s.
- ZACHOVÁ, Jana: *Latina pro historiky a archiváře*. Praha : ISV nakladatelství, 1994, 103 s.

Internetové zdroje

- Forum Romanum*. Dostupné on-line: <http://www.forumromanum.org/index2.html>
- GRAESSE, J. G. Th.: *Orbis Latinus online*. Dostupné on-line: <http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/contents.html>
- Latin Dictionary and Grammar Aid*. Dostupné on-line: <http://archives.nd.edu/latgramm.htm>
- Latinský slovník*. Dostupné on-line: <http://latinsky-slovník.latinsky.cz/>
- Textkit : Greek and Latin Learning Tools*. Dostupné on-line: <http://www.textkit.com/>

